Zbiór Orzeczeń

WYROK SĄDU (trzecia izba)

z dnia 12 grudnia 2014 r.*

Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Rynek wosków parafinowych — Decyzja stwierdzająca naruszenie art. 81 WE — Ustalanie cen — Dowód naruszenia — Wytyczne z 2006 r. w sprawie metody ustalania grzywien — Równość traktowania — Okoliczności obciążające — Powrót do naruszenia — Obowiązek uzasadnienia — Okoliczności łagodzące — Zasadniczo ograniczony udział — Naruszenie popełnione przez niedbalstwo — Prawo do obrony — Nieograniczone prawo orzekania

W sprawie T-558/08

Eni SpA, z siedzibą w Rzymie (Włochy), reprezentowana przez adwokatów M. Siragusę, D. Durantego, G. Rizzę, S. Valentina oraz L. Bellię,

strona skarżąca,

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej przez F. Castilla de la Torrego oraz V. Di Bucciego, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

mającej za przedmiot przede wszystkim żądanie stwierdzenia nieważności decyzji Komisji C(2008) 5476 wersja ostateczna z dnia 1 października 2008 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 [WE] i w art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39.181 – Woski do świec), a także, posiłkowo, żądanie uchylenia nałożonej na skarżącą grzywny lub obniżenia jej kwoty,

SĄD (trzecia izba),

w składzie: O. Czúcz (sprawozdawca), prezes, I. Labucka i D. Gratsias, sędziowie,

sekretarz: J. Palacio González, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 19 marca 2013 r.,

wydaje następujący

* Język postępowania: włoski.

Wyrok

Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu

1. *Postępowanie administracyjne i przyjęcie zaskarżonej decyzji*

1 W decyzji C(2008) 5476 wersja ostateczna z dnia 1 października 2008 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 [WE] i w art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39.181 – Woski do świec) (zwanej dalej „zaskarżoną decyzją") Komisja Wspólnot Europejskich stwierdziła, że skarżąca, Eni SpA, naruszyła, wraz z innymi przedsiębiorstwami, art. 81 ust. 1 WE i art. 53 ust. 1 porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG) poprzez uczestnictwo w kartelu na rynku wosków parafinowych w EOG i na niemieckim rynku gaczu.

2 Adresatami zaskarżonej decyzji są, poza skarżącą, następujące spółki: Esso Deutschland GmbH, Esso Société anonyme française, ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA i Exxon Mobil Corp. (zwane dalej łącznie grupą „ExxonMobil"), H&R ChemPharm GmbH, H&R Wax Company Vertrieb GmbH i Hansen & Rosenthal KG (zwane dalej łącznie grupą „H&R"), Tudapetrol Mineralölerzeugnisse Nils Hansen KG, MOL Nyrt., Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA, Repsol Petróleo SA i Repsol YPF SA (zwane dalej łącznie grupą „Repsol"), Sasol Wax GmbH, Sasol Wax International AG, Sasol Holding in Germany GmbH i Sasol Ltd (zwane dalej łącznie grupą „Sasol"), Shell Deutschland Oil GmbH, Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, Deutsche Shell GmbH, Shell International Petroleum Company Ltd, The Shell Petroleum Company Ltd, Shell Petroleum NV i The Shell Transport and Trading Company Ltd (zwane dalej łącznie grupą „Shell"), RWE Dea AG i RWE AG (zwane dalej łącznie grupą „RWE"), a także Total SA i Total France SA (zwane dalej łącznie grupą „Total") (motyw 1 zaskarżonej decyzji).

3 Woski parafinowe są produkowane w rafineriach z ropy naftowej. Wykorzystywane są do produkcji wyrobów takich jak świece, produkty chemiczne, opony i wyroby samochodowe, a także w sektorach gumy, opakowań, klejów i gum do żucia (motyw 4 zaskarżonej decyzji).

4 Gacz jest surowcem niezbędnym do wyrobu wosków parafinowych. Powstaje w rafineriach jako produkt uboczny przy produkcji olejów bazowych z ropy naftowej. Jest także sprzedawany odbiorcom końcowym, na przykład producentom płyt wiórowych (motyw 5 zaskarżonej decyzji).

5 Komisja rozpoczęła swoje dochodzenie po tym, jak spółka Shell Deutschland Schmierstoff poinformowała ją pismem z dnia 17 marca 2005 r. o istnieniu kartelu, składając do niej wniosek o zwolnienie z grzywny na podstawie komunikatu Komisji w sprawie zwolnienia z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002, C 45, s. 3, zwanego dalej „komunikatem w sprawie współpracy z 2002 r.") (motyw 72 zaskarżonej decyzji).

6 W dniach 28 i 29 kwietnia 2005 r. Komisja przeprowadziła, na podstawie art. 20 ust. 4 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 [WE] i 82 [WE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1), kontrole na miejscu w pomieszczeniach spółek „H&R/Tudapetrol", ENI, MOL, a także w pomieszczeniach należących do spółek grup Sasol, ExxonMobil, Repsol i Total (motyw 75 zaskarżonej decyzji).

7 W dniach 25–29 maja 2007 r. Komisja skierowała do każdej ze spółek wymienionych w pkt 2 powyżej, w tym do skarżącej, pismo w sprawie przedstawienia zarzutów (motyw 85 zaskarżonej decyzji). Pismem z dnia 14 sierpnia 2007 r. Eni odpowiedziała na to pismo.

8 W dniach 10 i 11 grudnia 2007 r. Komisja przeprowadziła przesłuchanie, w którym uczestniczyła spółka Eni (motyw 91 zaskarżonej decyzji).

9 W zaskarżonej decyzji na podstawie dostępnych dowodów Komisja stwierdziła, że jej adresaci, stanowiący większość producentów wosków parafinowych i gaczu w EOG, uczestniczyli w jednolitym, złożonym i ciągłym naruszeniu art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG obejmującym terytorium EOG. Naruszenie to polegało na porozumieniach lub uzgodnionych praktykach dotyczących ustalania cen oraz wymiany i ujawniania poufnych informacji handlowych odnoszących się do wosków parafinowych (zwanych dalej „główną częścią naruszenia"). W odniesieniu do grup RWE (później Shell), ExxonMobil, MOL, Repsol, Sasol i Total naruszenie odnoszące się do wosków parafinowych dotyczyło także podziału klientów lub rynków (zwanego dalej „drugą częścią naruszenia"). Poza tym naruszenie popełnione przez grupy RWE, ExxonMobil, Sasol i Total dotyczyło także gaczu sprzedawanego odbiorcom końcowym na rynku niemieckim (i jest zwane dalej „częścią naruszenia dotyczącą gaczu") (motywy 2, 95, 328 i art. 1 zaskarżonej decyzji).

10 Mające znamiona naruszenia praktyki skonkretyzowały się podczas mających antykonkurencyjny charakter spotkań zwanych przez ich uczestników „spotkaniami technicznymi", a czasami spotkaniami „Blauer Salon", oraz podczas „spotkań w przedmiocie gaczu", poświęconych właśnie kwestiom związanym z gaczem.

11 Kwota grzywien nałożonych w niniejszej sprawie została obliczona na podstawie wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia 1/2003 (Dz.U. 2006, C 210, s. 2, zwanych dalej „wytycznymi z 2006 r."), które obowiązywały w momencie doręczenia wymienionym w pkt 2 powyżej spółkom pisma w sprawie przedstawienia zarzutów.

12 Zaskarżona decyzja stanowi między innymi, co następuje:

„*Artykuł 1*

Następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 ust. 1 [WE], a od dnia 1 stycznia 1994 r. – art. 53 porozumienia EOG, uczestnicząc we wskazanych okresach w ciągłym porozumieniu lub [ciągłej] praktyce uzgodnionej w sektorze wosków parafinowych na wspólnym rynku, a od dnia 1 stycznia 1994 r. – w EOG:

Eni SpA: od dni [30 i 31] października 1997 r. i od dnia 21 lutego 2002 r. do dnia 28 kwietnia 2005 r.;

[…]

Artykuł 2

Z tytułu naruszenia, o którym mowa w art. 1, nakłada się następujące grzywny na:

Eni SpA: 29 120 000 EUR;

Esso Société anonyme française: 83 588 400 EUR,

z której to kwoty odpowiadają solidarnie:

ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA i ExxonMobi1 Corporation w odniesieniu do kwoty 34 670 400 EUR, w tym solidarnie z Esso Deutschland GmbH w odniesieniu do kwoty 27 081 600 EUR;

Tudapetrol Mineralölerzeugnisse Nils Hansen KG: 12 000 000 EUR;

Hansen & Rosenthal KG solidarnie z H&R Wax Company Vertrieb GmbH: 24 000 000 EUR,

z której to kwoty odpowiada solidarnie:

H&R ChemPharm GmbH w odniesieniu do kwoty 22 000 000 EUR;

MOL Nyrt.: 23 700 000 EUR;

Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA solidarnie z Repsol Petróleo SA i Repsol YPF SA: 19 800 000 EUR;

Sasol Wax GmbH: 318 200 000 EUR,

z której to kwoty odpowiadają solidarnie:

Sasol Wax International AG, Sasol Holding in Germany GmbH i Sasol [Ltd] w odniesieniu do kwoty 250 700 000 EUR;

Shell Deutschland Oil GmbH, Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, Deutsche Shell GmbH, Shell International Petroleum Company Limited, The Shell Petroleum Company Limited, Shell Petroleum NV i The Shell Transport and Trading Company Limited: 0 EUR;

RWE-Dea AG solidarnie z RWE AG: 37 440 000 EUR;

Total France SA solidarnie z Total SA: 128 163 000 EUR".

2. *W przedmiocie grupy Eni*

13 W odniesieniu do uczestnictwa skarżącej w naruszeniu w zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, co następuje:

„[…]

(342) W rozdziale 4 ustalono, że w trakcie okresu swego uczestnictwa Eni uczestniczyła w naruszeniu za pośrednictwem pracowników spółek AgipPetroli SpA i Eni SpA […].

(343) AgipPetroli SpA była reprezentowana na spotkaniu w dniach 30 i 31 października 1997 r. oraz w okresie od 21 i 22 lutego 2002 r. do 31 grudnia 2002 r. (kiedy to połączyła się ze spółką Eni SpA, a w konsekwencji przestała istnieć), zaś Eni SpA uczestniczyła w naruszeniu od dnia 1 stycznia 2003 r. (począwszy od tej daty działy rafinacji i marketingu spółki Eni były odpowiedzialne za sprzedaż wosków parafinowych i gaczu) do dnia 28 kwietnia 2005 r. (data końcowa naruszenia).

(344) W dniu 31 grudnia 2002 r. AgipPetroli SpA została przejęta przez Eni SpA. Zgodnie z zasadami określonymi w motywie 334 należy uznać w konsekwencji, że Eni SpA przejęła odpowiedzialność za działalność spółki AgipPetroli SpA sprzed dnia 31 grudnia 2002 r. […].

(345) W rezultacie Eni SpA powinna ponieść odpowiedzialność nie tylko za bezpośrednie uczestnictwo w kartelu po przejęciu spółki AgipPetroli SpA (w dniu 31 grudnia 2002 r.), ale także za działania, jakie spółka AgipPetroli SA podejmowała w ramach kartelu przed tą datą.

(346) W odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów Eni nie zakwestionowała wniosków Komisji w przedmiocie odpowiedzialności tej spółki.

(347) Z opisanych wyżej względów Eni SpA ponosi odpowiedzialność za swe uczestnictwo w spotkaniu w dniach 30 i 31 października i w okresie od 21 i 22 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r. (data końcowa naruszenia)".

Postępowanie i żądania stron

14 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 17 grudnia 2008 r. skarżąca wniosła niniejszą skargę.

15 Po zapoznaniu się ze sprawozdaniem sędziego sprawozdawcy Sąd (trzecia izba w składzie powiększonym) postanowił o otwarciu ustnego etapu postępowania. W ramach środków organizacji postępowania przewidzianych w art. 64 regulaminu postępowania Sąd wezwał strony do udzielenia odpowiedzi na piśmie na pewne pytania i do przedstawienia określonych dokumentów. Strony zastosowały się do tego żądania w wyznaczonym terminie.

16 Na rozprawie w dniu 19 marca 2013 r. wysłuchane zostały wystąpienia stron i ich odpowiedzi na pytania Sądu.

17 Z uwagi na powiązania faktyczne ze sprawami T-540/08 Esso i in. przeciwko Komisji, T-541/08 Sasol i in. przeciwko Komisji, T-543/08 RWE i RWE Dea przeciwko Komisji, T-544/08 Hansen & Rosenthal i H&R Wax Company Vertrieb przeciwko Komisji, T-548/08 Total przeciwko Komisji, T-550/08 Tudapetrol przeciwko Komisji, T-551/08 H&R ChemPharm przeciwko Komisji, T-562/08 Repsol YPF Lubricantes y especialidades i in. przeciwko Komisji oraz T-566/08 Total Raffinage i Marketing przeciwko Komisji, jak również ze względu na podobieństwo podniesionych kwestii prawnych Sąd zdecydował ogłosić wyrok w niniejszej sprawie dopiero po rozprawach w powyższych sprawach powiązanych, z których to rozpraw ostatnia miała miejsce w dniu 3 lipca 2013 r.

18 W swej skardze skarżąca wnosi do Sądu o:

— stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji w całości lub w części i wyciągnięcie stąd konsekwencji dla wysokości nałożonej na nią grzywny;

— posiłkowo – uchylenie nałożonej na nią grzywny lub obniżenie jej kwoty;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

19 Komisja wnosi do Sądu o:

— oddalenie skargi;

— obciążenie skarżącej kosztami postępowania.

Co do prawa

20 Na poparcie swojej skargi skarżąca podnosi sześć zarzutów.

21 Zarzuty pierwszy i drugi zmierzają do zakwestionowania przez skarżącą jej uczestnictwa w kartelu i są oparte na art. 81 WE. Pierwszy z tych zarzutów odnosi się do ustalenia jej uczestnictwa w kartelu na podstawie obecności na spotkaniu technicznym w dniach 30 i 31 października 1997 r. Zarzut drugi dotyczy jej uczestnictwa w naruszeniu w okresie od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r.

22 Skarżąca podnosi ponadto cztery zarzuty dotyczące obliczenia kwoty nałożonej na nią grzywny. I tak zarzut trzeci oparty jest na naruszeniu art. 81 WE, art. 23 rozporządzenia nr 1/2003, wytycznych z 2006 r., a także zasad proporcjonalności i równego traktowania, polegającym na błędnym ustaleniu wynoszącego 17% współczynnika ze względu na wagę naruszenia i dodatkowej kwoty zwanej „opłatą wstępną". Zarzut czwarty jest oparty na naruszeniu art. 81 WE, art. 23 rozporządzenia nr 1/2003, wytycznych z 2006 r., zasad pewności prawa i równego traktowania, a także nadużyciu władzy ze względu na podwyższenie kwoty grzywny o 60% ze względu na okoliczność obciążającą w postaci powrotu do naruszenia. Zarzut piąty oparty jest na naruszeniu art. 81 WE, art. 23 rozporządzenia nr 1/2003, wytycznych z 2006 r., zasady równego traktowania i obowiązku uzasadnienia, polegającym na tym, że Komisja nie uznała istnienia okoliczności łagodzącej, jaką było znacząco ograniczone uczestnictwo w kartelu i brak uczestnictwa we wprowadzaniu w życie porozumień. Zarzut szósty jest oparty na naruszeniu art. 81 WE, art. 23 rozporządzenia nr 1/2003 i wytycznych z 2006 r., polegającym na braku uwzględnienia okoliczności łagodzącej odnoszącej się do niedbalstwa.

23 Ponieważ zarzuty pierwszy i drugi dotyczą oceny dowodów świadczących o uczestnictwie spółki Eni w kartelu i Sąd stoi na stanowisku, że zarzuty te warto przeanalizować łącznie.

1. *W przedmiocie zarzutów pierwszego i drugiego, dotyczących uczestnictwa skarżącej w kartelu i opartych na naruszeniu art. 81 WE*

24 W ramach zarzutu pierwszego skarżąca podnosi, że Komisja w sposób niezgodny z prawem ustaliła, że uczestniczyła ona w antykonkurencyjnym porozumieniu lub w antykonkurencyjnej praktyce, w oparciu o okoliczność, że była ona obecna na spotkaniu technicznym, które odbyło się w dniach 30 i 31 października 1997 r. w Hamburgu (Niemcy). W ramach zarzutu drugiego skarżąca utrzymuje, że ustalenie, iż uczestniczyła ona w kartelu w okresie od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r., jest niezgodne z prawem.

W przedmiocie pojęcia porozumienia i uzgodnionej praktyki

25 Artykuł 81 ust. 1 TFUE uznaje za niezgodne ze wspólnym rynkiem i zakazane wszelkie porozumienia między przedsiębiorstwami, wszelkie decyzje związków przedsiębiorstw i wszelkie uzgodnione praktyki, które mogą wpływać na handel między państwami członkowskimi i których celem lub skutkiem jest zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji wewnątrz wspólnego rynku.

26 Do istnienia porozumienia w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE wystarczy, aby dane przedsiębiorstwa wyraziły wspólną wolę postępowania na rynku w określony sposób (wyroki Sądu: z dnia 17 grudnia 1991 r. w sprawie T-7/89 Hercules Chemicals przeciwko Komisji, Rec. s. II-1711, pkt 256; z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-9/99 HFB i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1487, pkt 199).

27 Można uważać, że porozumienie w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE jest zawarte, jeżeli istnieje zgodność woli co do samej zasady ograniczenia konkurencji, nawet jeżeli konkretne elementy planowanego ograniczenia stanowią jeszcze przedmiot negocjacji (wyrok Sądu z dnia 16 czerwca 2011 r. w sprawie T-240/07 Heineken Nederland i Heineken przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3355, pkt 45; zob. także podobnie ww. w pkt 26 wyrok w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, pkt 151–157, 206).

28 Pojęcie uzgodnionej praktyki oznacza pewien rodzaj koordynacji pomiędzy przedsiębiorstwami, która wprawdzie nie prowadzi jeszcze do zawarcia umowy we właściwym tego słowa znaczeniu, lecz pozwala na świadome zastąpienie konkurencji wraz z jej zagrożeniami praktyczną współpracą przedsiębiorstw (wyroki Trybunału z dnia 8 lipca 1999 r.: w sprawie C-49/92 P Komisja przeciwko Anic Partecipazioni, Rec. s. I-4125, pkt 115; w sprawie C-199/92 P Hüls przeciwko Komisji, Rec. s. I-4287, pkt 158).

29 W tym względzie art. 81 ust. 1 WE sprzeciwia się wszelkim kontaktom między podmiotami gospodarczymi, zarówno bezpośrednim, jak i pośrednim, które mogłyby wywrzeć wpływ na postępowanie aktualnego lub potencjalnego konkurenta na rynku bądź ujawnić temu konkurentowi postępowanie, które podmiot ten sam zdecydował się lub planuje realizować na rynku, jeżeli celem lub skutkiem tych kontaktów jest ograniczenie konkurencji (ww. w pkt 27 wyrok w sprawie Heineken Nederland i Heineken przeciwko Komisji, pkt 47; zob. także podobnie ww. w pkt 28 wyrok w sprawie Komisja przeciwko Anic Partecipazioni, pkt 116, 117).

W przedmiocie zasad oceny dowodów

30 Zgodnie z orzecznictwem na Komisji ciąży obowiązek wykazania stwierdzonego przez nią naruszenia i przedstawienia dowodów, które w sposób wystarczający pod względem prawnym pozwalają wykazać istnienie okoliczności faktycznych stanowiących naruszenie (zob. wyrok Trybunału z dnia 17 grudnia 1998 r. w sprawie C-185/95 P Baustahlgewebe przeciwko Komisji, Rec. s. I-8417, pkt 58; wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawach połączonych T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP i T-61/02 OP Dresdner Bank i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3567, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).

31 Jeśli chodzi o zakres kontroli sądowej, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sąd, w przypadku gdy wpływa do niego skarga o stwierdzenie nieważności decyzji wydanej na podstawie art. 81 ust. 1 WE, powinien zasadniczo dokonać całościowej kontroli pod kątem tego, czy spełnione są przesłanki zastosowania art. 81 ust. 1 WE (zob. wyrok Sądu z dnia 26 października 2000 r. w sprawie T-41/96 Bayer przeciwko Komisji, Rec. s. II-3383, pkt 62 i przytoczone tam orzecznictwo).

32 W tym kontekście wątpliwości sądu powinny być rozpatrywane na korzyść przedsiębiorstwa będącego adresatem decyzji stwierdzającej naruszenie. Sąd nie może zatem uznać, że Komisja wykazała w wymagany prawem sposób istnienie danego naruszenia, jeżeli ma on jeszcze wątpliwości w tym względzie, zwłaszcza w ramach skargi o stwierdzenie nieważności decyzji nakładającej grzywnę (ww. w pkt 30 wyrok w sprawach połączonych Dresdner Bank i in. przeciwko Komisji, pkt 60; wyrok Sądu z dnia 12 lipca 2011 r. w sprawie T-112/07 Hitachi i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3871, pkt 58).

33 W tej ostatniej sytuacji konieczne jest bowiem poszanowanie przewidzianej w szczególności w art. 6 ust. 2 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r., zasady domniemania niewinności, należącej do praw podstawowych, które stanowią zasady ogólne prawa Unii. Zważywszy na charakter omawianych naruszeń, jak również na charakter i stopień surowości związanych z nimi sankcji, zasada domniemania niewinności ma zastosowanie głównie do postępowań w przedmiocie naruszenia reguł konkurencji odnoszących się do przedsiębiorstw, które mogą zostać zakończone orzeczeniem grzywien lub okresowych kar pieniężnych (ww. w pkt 32 wyrok w sprawie Hitachi i in., pkt 59; zob. także podobnie zob. podobnie ww. w pkt 30 wyrok w sprawach połączonych Dresdner Bank i in. przeciwko Komisji, pkt 61 i przytoczone tam orzecznictwo).

34 Tak więc konieczne jest, by Komisja wskazała precyzyjne i spójne dowody w celu wykazania istnienia naruszenia. Niemniej jednak należy podkreślić, że nie każdy z dowodów dostarczonych przez Komisję musi koniecznie odpowiadać tym kryteriom w odniesieniu do każdego elementu naruszenia. Wystarczy, by zbiór wskazanych przez instytucję poszlak, rozpatrywany jako całość, odpowiadał temu wymogowi (ww. w pkt 30 wyrok w sprawach połączonych Dresdner Bank i in. przeciwko Komisji, pkt 62, 63 i przytoczone tam orzecznictwo).

35 Poszlaki wskazane przez Komisję w zaskarżonej decyzji w celu dowiedzenia dopuszczenia się przez przedsiębiorstwo naruszenia art. 81 ust. 1 WE winny być oceniane nie odrębnie, ale jako całość (zob. wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie T-53/03 BPB przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1333, pkt 185 i przytoczone tam orzecznictwo).

36 Należy wskazać również na to, że w praktyce Komisja często jest zobowiązana do udowodnienia istnienia naruszenia w warunkach mało sprzyjających temu zadaniu, ponieważ od czasu wystąpienia okoliczności faktycznych stanowiących naruszenie mogło upłynąć wiele lat, a wiele przedsiębiorstw objętych dochodzeniem nie współpracowało aktywnie z Komisją. Choć więc Komisja jest zobligowana do wykazania, że bezprawne porozumienie o ustalaniu cen zostało zawarte, byłoby nadmiernym wymogiem, aby dostarczyła ona jeszcze dowodu szczególnego mechanizmu, za pomocą którego cel ten miałby być osiągnięty. Przedsiębiorstwu winnemu naruszenia byłoby bowiem zbyt łatwo uniknąć jakiejkolwiek kary, gdyby mogło ono podnieść argument, że informacje przedstawione w odniesieniu do funkcjonowania bezprawnego porozumienia są zbyt niejasne, w sytuacji, w której istnienie porozumienia i jego antykonkurencyjny cel zostały wykazane w sposób wystarczający. Przedsiębiorstwa mogą bronić się odpowiednio w takiej sytuacji w ten sposób, że mają możliwość zajęcia stanowiska wobec wszystkich dowodów przedstawionych przeciwko nim przez Komisję (wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawach połączonych T-67/00, T-68/00, T-71/00 i T-78/00 JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2501, pkt 203).

37 Jeśli chodzi o środki dowodowe, na które można powoływać się w celu wykazania naruszenia art. 81 WE, zasadą mającą pierwszeństwo w prawie Unii jest zasada swobodnej oceny dowodów (wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawie T-50/00 Dalmine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2395, pkt 72; ww. w pkt 32 wyrok w sprawie Hitachi i in. przeciwko Komisji, pkt 64).

38 Co się tyczy wartości dowodowej różnych środków dowodowych, jedynym kryterium oceny przedstawionych dowodów jest ich wiarygodność (ww. w pkt 37 wyrok w sprawie Dalmine przeciwko Komisji, pkt 72).

39 Zgodnie z ogólnie obowiązującymi zasadami dotyczącymi przeprowadzenia dowodu wiarygodność, a zatem wartość dowodowa dokumentu, zależy od pochodzenia dokumentu, okoliczności jego sporządzenia, jego adresata, a także od jego treści (wyrok Sądu z dnia 15 marca 2000 r. w sprawach połączonych T-25/95, T-26/95, od T-30/95 do T-32/95, od T-34/95 do T-39/95, od T-42/95 do T-46/95, T-48/95, od T-50/95 do T-65/95, od T-68/95 do T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 i T-104/95 Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-491, pkt 1053, 1838); ww. w pkt 32 wyrok w sprawie Hitachi i in. przeciwko Komisji, pkt 70).

40 Jeśli w celu stwierdzenia istnienia naruszenia Komisja opiera się wyłącznie na zachowaniu danych przedsiębiorstw na rynku, wystarczy, że wspomniane przedsiębiorstwa wykażą istnienie okoliczności, które stawiają w innym świetle fakty ustalone przez Komisję i które pozwalają tym samym zastąpić innym przekonywającym wyjaśnieniem faktów wyjaśnienie, jakie instytucja ta przyjęła w celu stwierdzenia istnienia naruszenia reguł konkurencji Unii (zobacz podobnie ww. w pkt 36 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 186).

41 Natomiast w przypadku gdy Komisja oparła się na dowodach z dokumentów, przedsiębiorstwa, do których została skierowana ta decyzja, są zobowiązane nie tylko do samego przedstawienia przekonywającej alternatywy dla stanowiska Komisji, lecz również do wykazania, że dowody przyjęte w zaskarżonej decyzji w celu wykazania istnienia naruszenia są niewystarczające (ww. w pkt 36 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 187). Taka ocena dowodów nie narusza zasady domniemania niewinności (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 8 lipca 1999 r. w sprawie C-235/92 P Montecatini przeciwko Komisji, Rec. s. I-4539, pkt 181).

42 Ponieważ zakaz udziału w praktykach i porozumieniach antykonkurencyjnych oraz sankcje, które grożą podmiotom naruszającym prawo, są powszechnie znane, jest też normalne, że działania, które obejmują te praktyki i porozumienia, mają miejsce poza prawem, że spotkania odbywają się potajemnie, a dokumentacja z tym związania jest ograniczona do minimum. Nie można zatem wymagać od Komisji, aby przedstawiła dowody wykazujące w sposób wyraźny nawiązanie kontaktu pomiędzy danymi podmiotami. Nawet w przypadku wykrycia przez Komisję takich dowodów będą one zazwyczaj fragmentaryczne i rozproszone, a więc często zachodzi konieczność odtworzenia niektórych szczegółów w drodze dedukcji. Istnienie praktyki antykonkurencyjnej lub porozumienia antykonkurencyjnego może więc zostać wyprowadzone z szeregu zbieżnych zdarzeń i poszlak, które – analizowane łącznie – mogą stanowić, w braku innego spójnego wytłumaczenia, dowód naruszenia reguł konkurencji (wyrok Trybunału z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-123, pkt 55–57; zob. ww. w pkt 30 wyrok w sprawach połączonych Dresdner Bank i in. przeciwko Komisji, pkt 64, 65 i przytoczone tam orzecznictwo).

43 Przy ocenie mocy dowodowej dowodów z dokumentów należy nadać istotną wagę okoliczności, że dokument został sporządzony w bezpośrednim związku z okolicznościami faktycznymi (wyroki Sądu: z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie T-157/94 Ensidesa przeciwko Komisji, Rec. s. II-707, pkt 312; z dnia 16 grudnia 2003 r. w sprawach połączonych T-5/00 i T-6/00 Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied i Technische Unie przeciwko Komisji, Rec. s. II-5761, pkt 181) lub przez bezpośredniego świadka tych okoliczności (ww. w pkt 36 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 207).

44 Brak daty lub podpisu na dokumencie czy też fakt, że jest on niestarannie napisany, nie pozbawia tego dokumentu całej mocy dowodowej, zwłaszcza gdy jego pochodzenie, prawdopodobna data i treść mogą być określone z wystarczającą pewnością (wyrok Sądu z dnia 13 grudnia 2006 r. w sprawach połączonych T-217/03 i T-245/03 FNCBV przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4987, pkt 124; zob. także podobnie wyrok Sądu z dnia 10 marca 1992 r. w sprawie T-11/89 Shell przeciwko Komisji, Rec. s. II-757, pkt 86).

45 Z zasady swobodnej oceny dowodów wynika, że nawet jeśli brak dowodów z dokumentów może okazać się istotny w ramach całościowej oceny zbioru poszlak, na jakich opiera się Komisja, to nie umożliwia on sam w sobie zainteresowanemu przedsiębiorstwu podważenia twierdzeń tej instytucji poprzez przedstawienie alternatywnego wytłumaczenia okoliczności faktycznych. Jest tak jedynie w przypadku, gdy dowody przedstawione przez Komisję nie pozwalają wykazać istnienia naruszenia w jednoznaczny sposób i bez konieczności dokonywania wykładni (ww. w pkt 32 wyrok w sprawie Hitachi i in. przeciwko Komisji, pkt 65; zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 12 września 2007 r. w sprawie T-36/05 Coats Holdings i Coats przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 74).

46 Ponadto żaden przepis ani żadna ogólna zasada prawa Unii nie zakazują Komisji wykorzystania przeciwko przedsiębiorstwu oświadczeń innych przedsiębiorstw oskarżanych o uczestnictwo w kartelu. Gdyby tak nie było, ciężar dowodu zachowań sprzecznych z art. 81 WE, który spoczywa na Komisji, byłby nie do udźwignięcia i nie do pogodzenia z misją nadzoru właściwego stosowania tych przepisów (ww. w pkt 36 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 192; ww. w pkt 36 wyrok w sprawie Hitachi i in. przeciwko Komisji, pkt 67).

47 Szczególnie wysoka wartość dowodowa może być przyznana oświadczeniom, które, po pierwsze, są wiarygodne, po drugie, są składane w imieniu przedsiębiorstwa, po trzecie, pochodzą od osób mających zawodowy obowiązek działania w interesie tego przedsiębiorstwa, po czwarte, są sprzeczne z interesem składającej je osoby, po piąte, pochodzą od bezpośredniego świadka opisanych przez niego okoliczności, i po szóste, zostały złożone na piśmie w sposób rozważny i po głębokim zastanowieniu (ww. w pkt 32 wyrok w sprawie Hitachi i in., pkt 71; zob. także podobnie ww. w pkt 36 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 205–210).

48 Jednakże oświadczenie przedsiębiorstwa, któremu zarzuca się udział w kartelu, a którego prawdziwość jest kwestionowana przez szereg innych przedsiębiorstw, którym zarzuca się udział w kartelu, nie może być uważane za stanowiące wystarczający dowód istnienia naruszenia popełnionego przez te ostatnie, jeżeli nie jest poparte innymi dowodami, przy czym wymagany stopień, w jakim musi być ono potwierdzone, może być niższy ze względu na wiarygodność omawianych oświadczeń (ww. w pkt 36 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 219, 220; ww. w pkt 32 wyrok w sprawie Hitachi i in. przeciwko Komisji, pkt 68).

49 Ponadto nawet jeśli należy zasadniczo założyć pewną ostrożność w odniesieniu do zeznań złożonych dobrowolnie przez głównych uczestników niedozwolonego porozumienia ze względu na to, iż uczestnicy ci prawdopodobnie będą zmierzać do umniejszenia znaczenia swojego udziału w naruszeniu i wyolbrzymienia udziału pozostałych uczestników, faktem jest, że wystąpienie o skorzystanie z zastosowania komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. w celu uzyskania zwolnienia z grzywny lub zmniejszenia jej wysokości nie musi koniecznie stanowić zachęty do przedstawiania nieprawdziwych dowodów dotyczących pozostałych uczestników kartelu. Każda próba wprowadzenia Komisji w błąd mogłaby bowiem podać w wątpliwość szczerość wnioskodawcy, jak również kompletność współpracy z jego strony, a tym samym wystawić na niebezpieczeństwo szansę skorzystania przez niego w pełni z komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. (ww. w pkt 32 wyrok w sprawie Hitachi i in. przeciwko Komisji, pkt 72; zob. także podobnie wyrok Sądu z dnia 16 listopada 2006 r. w sprawie T-120/04 Peróxidos Orgánicos przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4441, pkt 70).

50 W szczególności należy uznać, że fakt, iż dana osoba przyznaje, że popełniła naruszenie, i w ten sposób potwierdza istnienie okoliczności faktycznych wykraczających poza te, których istnienie można było wyprowadzić bezpośrednio z odnośnych dokumentów, implikuje a priori, o ile nie występują okoliczności szczególne wskazujące na coś przeciwnego, że osoba ta postanowiła mówić prawdę. Ponadto oświadczenia sprzeczne z interesem podmiotu, który je składa, należy z zasady postrzegać jako dowody szczególnie wiarygodne (ww. w pkt 36 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 211, 212; wyroki Sądu: z dnia 26 kwietnia 2007 r. w sprawach połączonych T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 i T-136/02 Bolloré i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-947, pkt 166; z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie T-54/03 Lafarge przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 59).

51 Przytoczone wyżej orzecznictwo ma w drodze analogii zastosowanie do art. 53 porozumienia EOG.

W przedmiocie zamieszczonego w zaskarżonej decyzji opisu zasadniczej części naruszenia

52 Przede wszystkim należy przypomnieć, że Komisja stwierdziła w motywie 2 zaskarżonej decyzji, zatytułowanym „Streszczenie naruszenia”, iż adresaci tej decyzji uczestniczyli w jednolitym, złożonym i ciągłym naruszeniu art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG. Zasadnicza część tego naruszenia obejmowała „porozumienia i uzgodnione praktyki w zakresie ustalania cen, a także wymianę i ujawnianie poufnych informacji handlowych” w odniesieniu do wosków parafinowych. Według zaskarżonej decyzji ta zasadnicza część naruszenia była jedyną jego częścią, w której uczestniczyła skarżąca.

53 W motywach 106 i nast., zawartych w pkt 4.1 zaskarżonej decyzji, zatytułowanym „Zasady podstawowe i funkcjonowanie kartelu”, Komisja opisała w następujący sposób treść zasadniczej części naruszenia:

„[…]

(106) Spotkania techniczne zawsze podzielone były na dwie części: dyskusję wstępną, dotyczącą kwestii technicznych, a następnie dyskusję o charakterze antykonkurencyjnym, dotyczącą między innymi ustalania cen, podziału rynków i klientów (w niektórych przypadkach), a także wymiany i ujawniania poufnych informacji handlowych, takich jak aktualna i przyszła polityka cen, klienci, zdolności produkcyjne i wielkość sprzedaży.

(107) Dyskusje dotyczące cen i potencjalnych podwyżek cen zwykle odbywały się pod koniec spotkań technicznych. Ogólnie rzecz biorąc, grupa Sasol analizowała dyskusje dotyczące cen, a następnie ceny i cenowe strategie polityczne były omawiane przez wszystkich uczestników w formie »tour de table« […]. Dyskusje dotyczyły jednocześnie podwyżek cen i cen docelowych dla poszczególnych klientów oraz ogólnych podwyżek cen, a także cen minimalnych i cen docelowych dla całego rynku […]. Podwyżki cen były zwykle uzgadnianie w wartościach bezwzględnych, a nie w procentach (na przykład 60 EUR na tonę w przypadku rafinowanych wosków parafinowych) […]. Ceny minimalne były uzgadnianie nie tylko w przypadku, gdy istniało porozumienie dotyczące podwyżki cen, ale także wtedy, gdy podwyżka cen była niewykonalna (na przykład w okresie spadku cen) […].

[…]

(109) Przedstawiciele przedsiębiorstw wymieniali się między innymi poufnymi informacjami handlowymi oraz ujawniali swe strategie ogólne […].

(110) Przedsiębiorstwa, z wyjątkiem MOL, były reprezentowane przez przedstawicieli, którzy mieli uprawnienia do określania strategii cenowej ich przedsiębiorstw oraz ustalania cen dla poszczególnych klientów […].

(111) Podczas większości spotkań technicznych dyskusje dotyczące cen dotyczyły co do zasady wosków parafinowych […], a rzadko wyłącznie poszczególnych rodzajów wosków parafinowych (jak woski parafinowe rafinowane, woski parafinowe półrafinowane, mieszanki wosków/woski specjalne, woski parafinowe twarde lub woski hydrorafinowane). Ponadto dla wszystkich przedsiębiorstw było oczywiste, że ceny wszystkich wosków parafinowych wzrosną o taką samą kwotę lub ten sam procent […].

[…]

(113) Rezultat spotkań technicznych był co do zasady wprowadzany w życie poprzez ogłoszenie podwyżek cen klientom lub unieważnienie istniejących formuł cenowych […]. Sporadyczne przypadki oszustw lub niestosowania ustaleń spotkań technicznych były omawianie podczas kolejnych spotkań (zob. na przykład motywy 149 i 157). Co do zasady jedno z przedsiębiorstw podejmowało inicjatywę i rozpoczynało podwyższanie cen. Zasadniczo było to przedsiębiorstwo Sasol, ale zwracało się ono czasami do innego uczestnika, aby to on rozpoczął podwyższanie cen. Niedługo po ogłoszeniu przez przedsiębiorstwo klientom zamiaru podwyższenia cen inni dostawcy czynili to samo i także ogłaszali podwyżki cen […]. Osoby reprezentujące przedsiębiorstwa podczas spotkań technicznych informowały innych o działaniach podjętych w celu wprowadzenia w życie rezultatów spotkań technicznych. Informacje te były przekazywane ustnie […] lub poprzez przesłanie kopii ogłoszeń o podwyżce cen lub unieważnienia cen do jednego lub wszystkich przedsiębiorstw [uczestniczących w kartelu]. Komisja odkryła bowiem, że takie ogłoszenia były przesyłane pomiędzy stronami. Wykryto około 150 pism tego rodzaju, […] przesłan[ych] w okresie sześciu tygodni po spotkaniach technicznych […]. Oświadczono również, że zgodnie z porozumieniem reprezentowane przedsiębiorstwa nie powinny wykorzystywać wprowadzenia w życie uzgodnionej podwyżki cen w celu zwiększenia ich własnego udziału w rynku […]. Oświadczenie to nie zostało podważone w odpowiedziach na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów”.

54 W pkt 4.2 zaskarżonej decyzji, zatytułowanym „Szczegółowe informacje dotyczące spotkań technicznych”, Komisja najpierw przedstawiła tabelę pokrótce wskazującą miejsca i daty spotkań technicznych, a także przedsiębiorstwa w nich uczestniczące (motyw 124 zaskarżonej decyzji), a następnie zbadała dostępne dowody dotyczące każdego z posiedzeń technicznych (motywy 126–177 zaskarżonej decyzji).

55 W pkt 5.3 zaskarżonej decyzji, zatytułowanym „Charakter rozpatrywanego w niniejszej sprawie naruszenia”, Komisja wyjaśniła mające zastosowanie w rozpatrywanym przypadku zasady kwalifikacji zachowań antykonkurencyjnych:

„5.3.1. Zasady […]

(205) [W] przypadku długotrwałego i złożonego naruszenia nie jest konieczne, aby Komisja kwalifikowała je jako porozumienie [lub] praktykę uzgodnioną. Pojęcia porozumienia lub praktyki uzgodnionej są niejednoznaczne i mogą się pokrywać. Zachowanie antykonkurencyjne może zmieniać się w czasie, a jego mechanizmy mogą być dostosowane lub wzmocnione w celu uwzględnienia zmieniającej się sytuacji. Takie rozróżnienie może nawet okazać się niemożliwe, ponieważ naruszenie może jednocześnie posiadać cechy każdej z form zakazanego zachowania, podczas gdy niektóre z tych zachowań, rozpatrywane odrębnie, mogłyby być zdefiniowane jako przybierające daną formę. Sztuczne byłoby przyjęcie w ramach analizy podziału tego, co stanowi wyraźnie wprowadzenie w życie zachowań posiadających jeden jednolity i ogólny cel, na szereg odrębnych form naruszeń. Jeden i ten sam kartel może zatem jednocześnie stanowić porozumienie i praktykę uzgodnioną. Artykuł 81 [WE] nie przewiduje szczególnej klasyfikacji złożonego naruszenia, takiego jak opisane w niniejszej decyzji […].

(206) Ze względu na to, że rozpatrywany kartel miał wielu członków, których zachowanie antykonkurencyjne może być zakwalifikowane w zależności od czasu trwania jako porozumienie lub praktyka uzgodniona (naruszenia złożone), Komisja nie ma potrzeby przeprowadzania szczegółowej oceny, do jakiej kategorii należy każdy typ zachowania”.

56 Następnie w tym samym punkcie zaskarżonej decyzji Komisja opisała treść naruszenia w następujący sposób:

„5.3.2. Stosowanie

(210) Na podstawie okoliczności faktycznych opisanych w [pkt] 4 niniejszej decyzji zostało wykazane, że wszystkie przedsiębiorstwa objęte niniejszym postępowaniem uczestniczyły w mających znamiona zmowy działaniach dotyczących wosków parafinowych, a w przypadku spółek wymienionych w motywie 2 – gaczu, […] oraz że regularnie uczestniczyły w spotkaniach, podczas których omawiano:

1) ustalanie cen[;]

2) […] podział klientów lub podział rynków[;]

3) ujawnianie i wymianę poufnych informacji handlowych, w szczególności na temat klientów, określania cen, zdolności produkcyjnych i wielkości sprzedaży[;]

5.3.2.2. Ustalanie cen

(240) Z motywów 98, 107, 126, 128, 131, 133, 135, 137, 139, 140, 142, 145, 147, 149, 152, 153, 156, 157, 163, 168, 174, 176 i 177 wynika, że rozpatrywane przedsiębiorstwa ustalały ceny minimalne i podwyżki cen (działanie zwane dalej »ustalaniem ceny«).

(241) Grupy ExxonMobil, Repsol, Sasol i Shell potwierdziły istnienie praktyk polegających na ustalaniu ceny [zob. motyw 107] i ponownie potwierdziły tę informację podczas ich przesłuchania, a także w pisemnej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów".

57 W motywie 298 zaskarżonej decyzji Komisja w następujący sposób sformułowała wniosek o uczestnictwie spółki Eni w kartelu:

„Jak wykazano w [pkt] 4, Eni uczestniczyła w jednym spotkaniu w 1997 r. oraz w 11 spotkaniach w okresie od lutego 2002 r. do lutego 2005 r. Spotkanie z 1997 r. (zob. motyw 145) pozwoliło na zawarcie porozumienia w sprawie cen w rozumieniu art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG. W odniesieniu do spotkań, które odbyły się po lutym 2002 r. (zob. motywy 165–178), Komisja dochodzi do wniosku, w świetle dostępnych dowodów i ogólnego opisu typowej struktury spotkań technicznych, że Eni uczestniczyła w ustalaniu cen i wymianie poufnych informacji, przyczyniała się do tych działań i wspierała je. Ponieważ po roku 2002 Eni uczestniczyła w jedenastu z trzynastu spotkań, Komisja uznała, że spółka ta wiedziała o antykonkurencyjnym celu spotkań technicznych i podejmowanych na tych spotkaniach środkach lub powinna była o tym wiedzieć. Chociaż nie istnieje żaden dowód na to, że Eni uczestniczyła w spotkaniach, które miały miejsce w dniach 14 i 15 stycznia 2004 r. oraz w dniach 11 i 12 maja 2004 r., to Komisja jest zdania, że ciągły udział spółki Eni w naruszeniu został wykazany w odniesieniu do okresu od 22 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r. […]. Komisja uważa w szczególności, że wydarzenia opisane w motywie 165 świadczą o tym, że Eni brała pod uwagę uzyskane informacje na temat zachowania jej konkurentów na rynku, na podstawie tych informacji dostosowywała swe zachowanie oraz podejmowała środki wykonawcze. Sytuację tę można określić mianem praktyki uzgodnionej".

W przedmiocie uczestnictwa spółki Eni w kartelu ze względu na jej obecność na spotkaniu technicznym w dniach 30 i 31 października 1997 r.

58 Skarżąca podnosi, że Komisja nie mogła zasadnie uznać, że spółka ta uczestniczyła w kartelu, na podstawie okoliczności, iż była ona obecna na spotkaniu technicznym w dniach 30 i 31 października 1997 r. Jej obecność na tym spotkaniu tłumaczy bowiem fakt, że jej przedstawiciel przybył do Hamburga w celu przeprowadzenia zgodnych z prawem negocjacji ze spółką Sasol. Ponadto ów przedstawiciel zdystansował się od antykonkurencyjnej treści rzeczonego spotkania technicznego.

Ocena dowodów

59 W motywie 145 zaskarżonej decyzji, dotyczącym spotkania technicznego, które odbyło się w dniach 30 i 31 października 1997 r., Komisja oparła się na protokole ze spotkania »Blauer Salon« grupy Sasol, zawierającym następujące informacje:

.	„Data	Podwyżka	Cena min.
√ SCHS, D	.	.	.
√ Dea, D	.	.	.
√ SRS-Tuda, D	.	.	.
√ MOL, HU	1.1.	.	.

√ Total, F	1.1.	DEM 10,-	DEM 120
Mobil-Bp, F	.	.	.
√ Repsol, E	.	.	.
√ Agip, I	1.1.	DEM 10”	.

60 Grupa Sasol oświadczyła, że z protokołu tego wynika, iż wszyscy uczestnicy zobowiązali się do podwyższenia cen o kwotę wynoszącą od 10 do 12 DEM za 100 kg, że grupy Total i Agip chciały podwyższyć ceny o 10 DEM oraz że miało to doprowadzić do ustalenia ceny minimalnej na poziomie 120 DEM za 100 kg, przynajmniej w przypadku grupy Total.

61 Poziomy i daty podwyżek zostały w pełni potwierdzone przez treść odnalezionych w pomieszczeniach spółki MOL dwóch notatek dotyczących tego spotkania.

62 W motywie 145 zaskarżonej decyzji, w oparciu o wskazane dokumenty oraz oświadczenia przedsiębiorstw zmierzające do ich wyjaśnienia, Komisja uznała, co następuje:

„[P]rzedsiębiorstwa uczestniczące [w spotkaniu] uzgodniły strategię harmonizacji i podwyższania cen. Notatka dotyczy zarówno wosków parafinowych, jak i gaczu. Co więcej, notatka [spółki MOL] świadczy o tym, że przedsiębiorstwa wymieniały informacje na temat utrzymania cen oraz ogólnej strategii cenowej”.

63 W pierwszym rzędzie należy stwierdzić w tym względzie, że grupy Sasol i Repsol oświadczyły, iż spotkanie techniczne, które odbyło się w dniach 30 i 31 października 1997 r., miało antykonkurencyjną treść. Co więcej, grupa Sasol dokonała także interpretacji odnalezionych przez Komisję dokumentów, wyjaśniając w szczególności, że wszyscy uczestnicy zobowiązali się do podwyższenia cen (zob. pkt 60 powyżej). Oświadczenia te zostały złożone przez osoby, które brały udział w spotkaniach technicznych, po głębokim namyśle i są obciążające również dla przedsiębiorstw, w imieniu których zostały złożone. Zatem w rozumieniu ww. w pkt 47 orzecznictwa są one szczególnie wiarygodne.

64 W drugim rzędzie należy zaznaczyć, że treść rozmów przeprowadzonych podczas spotkania technicznego w dniach 30 i 31 października 1997 r. jest szczególnie dobrze udokumentowana notatkami spółki MOL i sprawozdaniem „Blauer Salon” grupy Sasol. Należy dodać, że – jak stwierdziła Komisja w motywie 215 zaskarżonej decyzji – notatki pochodzące od spółki MOL zostały sporządzone w trakcie spotkań przez osobę, która w nich uczestniczyła, a treść owych notatek jest ustrukturowana i stosunkowo szczegółowa. Tak więc moc dowodowa tych notatek jest bardzo duża. W przypadku protokołów ze spotkań „Blauer Salon” grupy Sasol chodzi o dokumenty pochodzące z okresu, w którym miały miejsce okoliczności faktyczne, sporządzone in tempore non suspecto bądź niedługo po każdym spotkaniu technicznym. Nawet jeśli osoba, która je sporządziła, nie uczestniczyła w spotkaniach technicznych, to oparła się na informacjach uzyskanych od ich uczestnika. A zatem moc dowodowa tych protokołów jest także wysoka.

65 Sąd dochodzi zatem do wniosku, że wszystkie dowody, które Komisja przedstawiła w pkt 145 zaskarżonej decyzji, pozwalają potwierdzić, że na spotkaniu technicznym w dniach 30 i 31 października 1997 r. jego uczestnicy rzeczywiście poczynili uzgodnienia w przedmiocie podwyższenia cen wosków parafinowych.

W przedmiocie obecności spółki Eni na spotkaniu technicznym w dniach 30 i 31 października 1997 r. oraz kwestii zdystansowania się od tego spotkania

66 Skarżąca nie zaprzecza twierdzeniu, że jej przedstawiciel, pan DS. uczestniczył w spotkaniu technicznym w dniach 30 i 31 października 1997 r.

67 Podnosi ona jednak, że obecność pana DS. na tym spotkaniu technicznym była przypadkowa. Po dwustronnym spotkaniu z przedstawicielem grupy Sasol, klientem spółki Eni, ów przedstawiciel zaprosił bowiem pana DS. również na zorganizowane przez grupę Sasol spotkanie w szerszym gronie, tj. z udziałem innych europejskich producentów parafiny.

68 Ponadto skarżąca twierdzi, że zdystansowała się od antykonkurencyjnej treści omawianego spotkania technicznego. Pan DS. nie był zainteresowany kwestiami związanymi ze stosowanymi cenami i oferowanymi ilościami, wobec czego nie uczestniczył w dyskusji, ale pozostał na spotkaniu aż do jego zakończenia, chcąc po prostu zachować się uprzejmie względem grupy Sasol. Jednakże od początku spotkania dawał on do zrozumienia przedstawicielom grupy Sasol, że ani spółka Eni, ani on sam nie są zainteresowani uczestnictwem w takich spotkaniach, co wynika ze złożonego przezeń oświadczenia. O tym, że grupa Sasol zrozumiała, iż zdystansował się on od treści spotkania, świadczyć ma fakt, że Eni nie była zapraszana na kolejne spotkania techniczne aż do dnia 21 lutego 2002 r. Co więcej, w dniu 12 czerwca 1998 r. Eni zrezygnowała nawet z członkostwa w stowarzyszeniu branżowym European Wax Federation (EWF).

69 Zgodnie z orzecznictwem, jeśli chodzi o porozumienia o charakterze antykonkurencyjnym, które są zawierane, tak jak w niniejszym przypadku, podczas spotkań konkurujących ze sobą przedsiębiorstw, naruszenie art. 81 ust. 1 WE ma miejsce, gdy spotkania te mają na celu zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji i zmierzają w ten sposób do sztucznej regulacji rynku. W takim przypadku w celu udowodnienia udziału danego przedsiębiorstwa w kartelu wystarczy, aby Komisja wykazała, że przedsiębiorstwo to uczestniczyło we wspomnianych spotkaniach, podczas których zostały zawarte porozumienia o charakterze antykonkurencyjnym. Jeśli uczestnictwo w takich spotkaniach zostało wykazane, to na tym przedsiębiorstwie spoczywa obowiązek przedstawienia dowodów, które mogą świadczyć, że jego udziałowi w tych spotkaniach w najmniejszym stopniu nie przyświecał cel antykonkurencyjny, poprzez wykazanie, że poinformowało ono swoich konkurentów o tym, iż uczestniczy w tych spotkaniach w innym aniżeli oni celu (ww. w pkt 29 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 81; wyrok Trybunału z dnia 25 stycznia 2007 r. w sprawach połączonych C-403/04 P i C-405/04 P Sumitomo Metal Industries i Nippon Steel przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-729, pkt 47).

70 Racją leżącą u podstaw tej zasady jest, że gdy dane przedsiębiorstwo bierze udział w takim spotkaniu, nie odcinając się publicznie od jego przebiegu, pozwala ono w ten sposób pozostałym uczestnikom porozumienia zakładać, że uczestniczy ono w porozumieniu będącym skutkiem takiego spotkania oraz że będzie go przestrzegać (ww. w pkt 42 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 82; ww. w pkt 69 wyrok w sprawach połączonych Metal Industries i Nippon Steel przeciwko Komisji, pkt 48).

71 Należy zaznaczyć, że zarówno notatki spółki MOL, jak i sprawozdanie „Blauer Salon” grupy Sasol zawierają odniesienia do spółki Eni, gdyż wskazano w nich zarówno nazwę spółki Agip, będącej spółką zależną spółki Eni, prowadzącą działalność w sektorze produkcji wosków parafinowych, jak i skalę planowanej przez spółkę Agip podwyżki cen (według notatki spółki MOL 100 DEM za tonę, a według sprawozdania „Blauer Salon” – 10 DEM za 100 kg) oraz przewidywaną datę owej podwyżki (1 stycznia 1998 r.). Zbieżność notatek w odniesieniu do tych szczegółowych informacji bez wątpienia świadczy o tym, że przedstawiciel spółki Eni rzeczywiście zapowiedział skalę i datę podwyżki cen jej produktów, czyli wosków parafinowych, podobnie jak obecni na tym spotkaniu technicznym przedstawiciele innych przedsiębiorstw. Tezę tę potwierdza ponadto oświadczenie grupy Sasol, w świetle którego zawarte w omawianych dokumentach tabele powinny być interpretowane w ten sposób, że wszyscy uczestnicy zobowiązali się do podwyższenia cen o 10–12 DEM za 100 kg (zob. pkt 60 powyżej).

72 Ponadto skarżąca twierdzi, że pan DS. ograniczył się do zakomunikowania przedstawicielowi grupy Sasol, że nie jest zainteresowany treścią spotkania. Okoliczność, że o omawianych środkach i dacie podwyższenia cen przez spółkę Eni wspomniano w dwóch notatkach, sporządzonych niezależnie przez dwa przedsiębiorstwa i odzwierciedlających przebieg rozmów podczas rzeczonego spotkania

technicznego, świadczy o tym, że pozostali uczestnicy tego spotkania uznali, iż Eni przystąpiła do porozumień w zakresie konkurencji. Tak więc argument skarżącej, że zdystansowała się ona publicznie od antykonkurencyjnej treści tego spotkania technicznego, należy oddalić.

Wniosek o uczestnictwie skarżącej w kartelu w dniach 30 i 31 października 1997 r.

73 Na podstawie powyższej analizy należy stwierdzić, że w dniach 30 i 31 października 1997 r. skarżąca uczestniczyła w spotkaniu technicznym, którego treść dotyczyła zasadniczej części naruszenia, a mianowicie antykonkurencyjnych porozumień lub uzgodnionych praktyk w przedmiocie ustalania cen oraz wymiany, jak również ujawniania poufnych informacji handlowych na temat wosków parafinowych. Poza bezpośrednimi dowodami świadczącymi o uczestnictwie skarżącej w uzgodnieniach dotyczących ustalania cen wosków parafinowych należy przyjąć, że nie zdystansowała się ona publicznie od antykonkurencyjnej treści owego spotkania technicznego. Komisja słusznie uznała zatem, że skarżąca uczestniczyła w pierwszej części naruszenia w dniach 30 i 31 października 1997 r.

74 Pozostałe argumenty podniesione przez skarżącą nie mogą podważyć tego wniosku.

75 Jeśli chodzi o brak zaproszenia skarżącej przez grupę Sasol do udziału w kolejnych spotkaniach technicznych i rezygnację z członkostwa w EWF, wystarczy wskazać, że okoliczność, iż Eni nie była zapraszana na późniejsze spotkania techniczne, została prawidłowo odzwierciedlona w zaskarżonej decyzji poprzez określenie czasu trwania uczestnictwa w naruszeniu. Komisja ograniczyła się bowiem do stwierdzenia, że Eni uczestniczyła w kartelu w dniach 30 i 31 października 1997 r., nie wspomniała zaś o dodatkowym okresie po rzeczonym spotkaniu technicznym.

76 To samo tyczy się argumentu skarżącej, że Komisja błędnie oceniła działania prowadzące do podwyższenia jej cen po spotkaniu technicznym w dniach 30 i 31 października 1997 r. Zważywszy, że uczestnictwo spółki Eni w kartelu nie zostało ustalone w odniesieniu do okresu od 1 listopada 1997 r. do 20 lutego 2002 r., argumenty dotyczące działań w zakresie podwyższania cen przez spółkę Eni w dniu 1 stycznia 1998 r. nie są w stanie podważyć zasadności stwierdzenia, że uczestniczyła ona w kartelu w dniach 30 i 31 października 1997 r., które zostało jasno potwierdzone zgromadzonymi przez Komisję dowodami.

77 Wreszcie argumenty skarżącej dotyczące błędnego przyjęcia – na podstawie okoliczności, że była ona obecna na spotkaniu technicznym w dniach 30 i 31 października 1997 r. – iż uczestniczyła ona w porozumieniu ciągłym lub w ciągłych uzgodnionych praktykach, także nie zasługują na uwzględnienie. Przymiotnikiem „ciągły” posłużono się bowiem w art. 1 zaskarżonej decyzji ze względu na zidentyfikowanie dłuższych okresów uczestnictwa w kartelu, na podstawie regularnej obecności poszczególnych przedsiębiorstw na spotkaniach technicznych. W wypadku spółki Eni jej uczestnictwo w porozumieniu ciągłym lub w ciągłych uzgodnionych praktykach zostało ustalone w odniesieniu do okresu od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r. Komisja mogła natomiast zasadnie uznać, że Eni uczestniczyła w kartelu w dniach 30 i 31 października 1997 r., na podstawie bezpośrednich dowodów dotyczących wskazanego spotkania technicznego, bez konieczności łączenia elementów wchodzących w zakres pojęcia naruszenia ciągłego.

78 W świetle wszystkich powyższych rozważań należy potwierdzić wniosek Komisji, że skarżąca uczestniczyła w naruszeniu w dniach 30 i 31 października 1997 r.

W przedmiocie uczestnictwa spółki Eni w naruszeniu w okresie od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r.

79 Skarżąca przyznaje, że uczestniczyła w spotkaniach technicznych w okresie od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r. Twierdzi jednak, że Komisja nie mogła zasadnie uznać na podstawie obecności na tych spotkaniach technicznych, że spółka ta uczestniczyła w porozumieniu lub uzgodnionej praktyce w zakresie ustalania cen (część pierwsza) bądź w wymianie informacji poufnych (część druga).

W przedmiocie uczestnictwa spółki Eni w porozumieniu lub uzgodnionej praktyce w zakresie ustalania cen wosków parafinowych

– Ocena dowodów

80 Skarżąca podnosi, że Komisja nie udowodniła jej uczestnictwa w porozumieniu lub uzgodnionej praktyce w zakresie ustalania cen wosków parafinowych.

81 W pierwszym rzędzie należy zaznaczyć, że Komisja dysponuje dowodami potwierdzającymi przynajmniej okoliczność, że na spotkaniach technicznych prowadzone były generalnie rozmowy na temat cen.

82 W szczególności zgodnie z oświadczeniem złożonym przez grupę Sasol w dniu 12 maja 2005 r. spotkania techniczne co do zasady prowadziły do mających znamiona zmowy działań, ponieważ omawiano podczas nich podwyżki i obniżki cen wosków parafinowych i wymieniano się informacjami na temat cen brutto i planów w zakresie zdolności produkcyjnych.

83 Zgodnie z oświadczeniem złożonym przez grupę Repsol w dniu 19 maja 2005 r. podczas spotkań technicznych prowadzono dyskusje na temat wysokości cen wosków parafinowych stosowanych przez uczestników tych spotkań.

84 Grupa Shell oświadczyła, że wszystkie spotkania techniczne dotyczyły ustalania cen. Zgodnie z jej oświadczeniem z dnia 14 czerwca 2006 r. co najmniej od 1999 r., kiedy to zgodnie z wyjaśnieniami udzielonymi przez jej przedstawiciela zaczęła ona uczestniczyć w spotkaniach technicznych, decyzje dotyczące cen wosków parafinowych nigdy nie były podejmowane jednostronnie, ale zawsze były uzgadnianie przez konkurentów podczas spotkań technicznych.

85 Poza tym te same przedsiębiorstwa stwierdziły także w tych samych oświadczeniach, że podczas kilku spotkań technicznych uczestnicy rzeczywiście uzgadniali ceny minimalne lub podwyżki cen, a czasami także środki skutkujące podwyżkami cen.

86 Wskazane oświadczenia, do których Komisja odnosi się zresztą między innymi w motywach 107 i 113 zaskarżonej decyzji, zostały złożone na podstawie zeznań osób, które uczestniczyły w spotkaniach technicznych, po głębokim zastanowieniu, i obciążały także przedsiębiorstwa, w imieniu których zostały złożone. Ponadto oświadczenia te co do zasady pokrywają się z opisem naruszenia, co dodatkowo wzmacnia ich wiarygodność. A zatem w rozumieniu orzecznictwa przytoczonego w pkt 47 powyżej są one szczególnie wiarygodne.

87 Ponadto należy podkreślić, że w oświadczeniach, o których wspomniano w pkt 82–84 powyżej, a także w innych oświadczeniach, do których odsyłają motywy 107, 109, 111 i 113 zaskarżonej decyzji i których fragmenty zostały przedstawione przez Komisję w odpowiedzi na zadane na piśmie pytanie Sądu, jest mowa o obecności spółki Eni na rzeczonych spotkaniach technicznych i o udziale jej przedstawiciela w prowadzonych na owych spotkaniach rozmowach.

88 Skarżąca podnosi jednak, że w wypadku oświadczenia grupy Shell z dnia 14 czerwca 2006 r. Komisja nie wzięła pod uwagę fragmentu, w którym wskazano, że „w odniesieniu do cen uzgodnionych podczas spotkania technicznego [pan S.] nie wie[dział], czy Eni i Repsol, które odgrywały raczej bierną rolę na spotkaniach technicznych, zgodziły się na datę i kwotę uzgodnionej podwyżki cen". Skarżąca wyciąga stąd wniosek, że nie istnieje dowód na to, że stosowała się ona do uzgodnień cenowych, które zostały poczynione podczas spotkań technicznych.

89 Należy zwrócić uwagę, że w tym samym oświadczeniu grupa Shell wymienia także spółkę Eni pośród przedsiębiorstw, które porozumiały się w sprawie podwyżek cen oraz cen minimalnych. W oświadczeniu tym wyjaśniono, że MOL, grupa Repsol i Eni nie wysyłały do swych klientów, po spotkaniach technicznych, pism informujących o podwyżkach cen, ale raczej powiadamiały ich o takich podwyżkach w formie ustnej.

90 Oświadczenie to jest zatem częścią materiału dowodowego świadczącego o uczestnictwie spółki Eni w kartelu, a w szczególności o jej uczestnictwie w porozumieniach lub uzgodnionych praktykach dotyczących ustalania cen wosków parafinowych. Brak pewności pana S. z grupy Shell co do sposobów wprowadzania w życie porozumień przez spółkę Eni nie podważa bowiem wartości dowodowej innych twierdzeń, które świadczą właśnie o uczestnictwie spółki Eni w takich porozumieniach lub uzgodnionych praktykach.

91 W drugim rzędzie należy stwierdzić, że oświadczenia wspomniane w pkt 82–84 powyżej są poparte odręcznymi notatkami pochodzącym z okresu, w którym odbywały się spotkania techniczne; Komisja odnalazła te notatki podczas kontroli, skarżąca miała do nich dostęp w toku postępowania administracyjnego, a ich część została przytoczona między innymi w motywach 165 i 177 zaskarżonej decyzji. Co się tyczy notatki spółki Eni, przytoczonej w pkt 165 zaskarżonej decyzji, jest to dokument sporządzony w okresie, w którym dopuszczono się naruszenia, i zredagowany in tempore non suspecto, czyli wkrótce po spotkaniu technicznym, do którego się odnosi. A zatem jego moc dowodowa jest duża. Przytoczona w motywie 177 zaskarżonej decyzji notatka MOL jest notatką odręczną, sporządzoną w trakcie spotkań przez obecne na nich osoby, a jej treść jest ustrukturowana i relatywnie szczegółowa. Jej wartość dowodowa jest zatem bardzo wysoka.

92 Po pierwsze, co się tyczy treści notatki spółki Eni odnoszącej się do spotkania technicznego z dnia 21 i 22 lutego 2002 r., w motywie 165 zaskarżonej decyzji Komisja przytoczyła następujący jej fragment:

„Spotkanie, które miało bardzo przejrzysty klimat, potwierdziło – przy uwzględnieniu także różnic dotyczących poszczególnych rynków oraz rozmaitych strategii odnoszących się do produktów i rynku – możliwość zwiększenia przychodów w zgodzie z działaniami, które zostały już przez nas podjęte. W konsekwencji możemy kontynuować prowadzone obecnie działania w zakresie rewizji ram umownych i odnośnych cen, które dotyczą naturalnie naszych głównych klientów i dystrybutorów parafiny".

93 Według zaskarżonej decyzji treść tej notatki świadczy o tym, że prowadzone były rozmowy na temat poziomu cen wosków parafinowych.

94 Interpretację tę należy potwierdzić. Okoliczność, że w notatce spółki Eni wspomniano o zrewidowaniu cen, jako o działaniu, które należy kontynuować w świetle rozmów prowadzonych na spotkaniu, wskazuje na to, iż uczestnicy owego spotkania wymieniali na nim informacje o cenach. Fakt ten potwierdza zresztą oświadczenie grupy Shell z dnia 30 marca 2005 r., w którym omawiane spotkanie techniczne umieszczono w wykazie zatytułowanym „Przegląd spotkań i korespondencji na temat cen".

95 Skarżąca podnosi, że jej notatka, o której tu mowa, świadczy właśnie o tym, że określiła ona swą strategię handlową w sposób niezależny od przebiegu spotkań technicznych. Jak wynika bowiem z ostatniej części fragmentu przytoczonego w pkt 92 powyżej, spółka ta postanowiła zmodyfikować swą strategię handlową zanim jeszcze nawiązała jakikolwiek kontakt ze swymi europejskimi konkurentami.

96 Sąd stoi na stanowisku, że interpretacja ta nie jest wiarygodna w świetle treści omawianego fragmentu notatki.

97 Potwierdzenie przez spółkę Eni możliwości dalszego zwiększania przychodów „dzięki rewizji ram umownych i odnośnych cen" na podstawie informacji uzyskanych podczas „spotkani[a], które miało bardzo przejrzysty klimat" i którego antykonkurencyjny charakter został potwierdzony niezależnie przez grupy Shell i Sasol, bez racjonalnych wątpliwości przemawia bowiem za tym, że informacje o cenach, jakie Eni uzyskała podczas spotkania technicznego, były dla niej użyteczne i mogły wpłynąć na jej politykę handlową.

98 Po drugie, należy zbadać przytoczoną w motywie 177 zaskarżonej decyzji notatkę spółki MOL odnoszącą się do spotkania technicznego, które odbyło się w dniach 23 i 24 lutego 2005 r. w Hamburgu i na którym była obecna spółka Eni.

99 W notatce tej wskazano, co następuje:

ExxonMobil	[=1 kwietnia]	€ 15/t
Shell	Cena podwyższona	
Sasol	[= 12 kwietnia]	Podwyżka ceny

100 Grupa Sasol oświadczyła, że miała miejsce dyskusja na temat podwyżki ceny oraz że poinformowała ona pozostałych uczestników o tym, że sama podwyższy cenę. Zarówno grupa Shell, jak i grupa Sasol uznały, że w odniesieniu do oświadczeń, o których mowa w zaskarżonej decyzji, spotkanie to nosiło znamiona zmowy.

101 Na tej podstawie należy stwierdzić, że Komisja dysponuje odręcznymi notatkami sporządzonymi w czasie, w którym zaistniały wskazane okoliczności faktyczne i odnoszącymi się do porozumień lub uzgodnionych praktyk w zakresie ustalania cen wosków parafinowych mających miejsce w trakcie spotkań technicznych, na których spółka Eni była obecna.

– W przedmiocie obecności spółki Eni na spotkaniach antykonkurencyjnych oraz braku zdystansowania się od ich treści

102 Według zaskarżonej decyzji w trakcie głównego okresu uczestnictwa w naruszeniu, czyli od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r., skarżąca była reprezentowana przez pana MO. na jedenastu z trzynastu przeprowadzonych spotkań technicznych. Skarżąca przyznaje, że była obecna na dziesięciu spotkaniach technicznych, jednak zaprzecza, by była obecna na spotkaniu, które miało miejsce w dniach 27 i 28 lutego 2003 r. w Monachium.

103 Okolicznością bezsporną jest zatem to, że skarżąca uczestniczyła w dziesięciu z trzynastu spotkań technicznych, które miały miejsce w okresie od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r.

104 Tymczasem zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 69 i 70 powyżej w celu udowodnienia udziału danego przedsiębiorstwa w kartelu wystarczy, aby Komisja wykazała, że przedsiębiorstwo to uczestniczyło w spotkaniach, podczas których zostały zawarte porozumienia o charakterze antykonkurencyjnym. Jeśli uczestnictwo w takich spotkaniach zostało wykazane, to na tym

przedsiębiorstwie spoczywa obowiązek przedstawienia dowodów, które mogą świadczyć, że jego udziałowi w tych spotkaniach w najmniejszym stopniu nie przyświecał cel antykonkurencyjny, poprzez wykazanie, że poinformowało ono swoich konkurentów o tym, iż uczestniczy w tych spotkaniach w innym aniżeli oni celu. Racją leżącą u podstaw tej zasady jest, że gdy dane przedsiębiorstwo bierze udział w takim spotkaniu, nie odcinając się publicznie od jego przebiegu, pozwala ono w ten sposób pozostałym uczestnikom porozumienia zakładać, że uczestniczy w porozumieniu będącym skutkiem takiego spotkania oraz że będzie go przestrzegać.

105 W niniejszej sprawie skarżąca nie twierdzi jednak, że zdystansowała się publicznie od treści antykonkurencyjnych spotkań.

106 Należy podkreślić, że istnienie bezpośrednich dowodów dotyczących zawarcia porozumień lub zaistnienia uzgodnionych praktyk na spotkaniach technicznych, w których skarżąca uczestniczyła i od których antykonkurencyjnej treści się nie zdystansowała, wystarcza samo w sobie do uzasadnienia jej odpowiedzialności za naruszenie art. 81 WE.

107 Tymczasem w niniejszej sprawie Komisja dysponuje zbiorem dowodów, które świadczą o tym, że porozumienia lub uzgodnione praktyki w zakresie ustalania cen, jak również wymiana i ujawnianie poufnych informacji handlowych dotyczących wosków parafinowych miały miejsce podczas spotkań technicznych, na których skarżąca była obecna.

– W przedmiocie domniemanego braku zainteresowania skarżącej uczestnictwem w porozumieniach lub uzgodnionych praktykach w zakresie ustalania cen wosków parafinowych

108 Skarżąca powołuje się na okoliczność, że nie miała żadnego interesu w uczestnictwie w kartelu. Ponieważ prowadziła ona działalność wyłącznie na włoskim rynku wosków parafinowych, którego cechą jest występowanie popytu przewyższającego produkcję krajową, zawsze udawało się jej ulokować całą swą produkcję na wskazanym rynku. Ponadto około 60–70% produkcji tej spółki było przeznaczone dla jej głównych klientów, czyli zajmującej się odsprzedażą spółki SIMP oraz zajmującej się przetwórstwem spółki SER, przy czym stosunki handlowe z tymi przedsiębiorstwami regulowały, odpowiednio od dnia 1 stycznia 2004 r. i od dnia 1 stycznia 2005 r., umowy przewidujące „formuły cenowe powiązane z notowaniami publikowanymi w biuletynach urzędowych ICIS-LOR”, które to formuły były oparte bezpośrednio lub pośrednio na średnich cenach wosków parafinowych „Chinese Origin CIF NWE” (ceny CIF NWE dla produktów pochodzących z Chin).

109 Tak więc spółka ta nie miała żadnego interesu w uczestnictwie w zmowie z innymi producentami europejskimi, zważywszy, że nie mogła ona czerpać żadnych korzyści ze wspólnego ustalenia cen na wysokich poziomach, których w rzeczywistości nie byłaby w stanie zastosować. Główny problem handlowy spółki Eni miał związek z podatnością włoskiego rynku na niskokosztowy import z Chin, któremu kartel w żaden sposób nie był w stanie przeciwdziałać.

110 Poza tym Eni nie miała interesu w uczestnictwie w zmowie prowadzącej do ogólnego wzrostu cen na rynkach krajowych członków kartelu, gdyż nie dysponowała ona zdolnościami produkcyjnymi, które pozwalałyby jej na wywóz do innych państw członkowskich. Podobnie producenci konkurencyjni nie mieli potrzeby zawierania porozumienia ze spółką Eni w celu ustalenia podwyżek swych cen sprzedaży we Włoszech, gdyż na włoskim rynku istniało zapotrzebowanie na woski parafinowe pochodzące z zagranicy.

111 W tym względzie wystarczy zaznaczyć, że zgodnie z orzecznictwem, co się tyczy istnienia naruszenia, bez znaczenia jest to, czy zawarcie porozumienia lub stosowanie uzgodnionych praktyk leżało w interesie gospodarczym danych przedsiębiorstw. Podniesienie takiego argumentu przez skarżącą nie może skłonić Sądu do postawienia Komisji bardziej surowych wymogów w odniesieniu do dowodów, jakie należy przedstawić. W przypadku gdy bowiem Komisja zdołała zebrać dowody w postaci

dokumentów w celu poparcia zarzucanego naruszenia i gdy dowody te, wraz z oświadczeniami przedsiębiorstw, okazały się wystarczające, aby wykazać istnienie porozumienia o charakterze antykonkurencyjnym, tak jak w niniejszej sprawie, nie ma konieczności badania, czy przedsiębiorstwo, któremu zarzuca się popełnienie naruszenia, miało w tym porozumieniu interes handlowy (zob. podobnie ww. w pkt 69 wyrok w sprawach połączonych Sumitomo Metal Industries i Nippon Steel przeciwko Komisji, pkt 44–46).

112 Ponadto argument skarżącej zostaje całkowicie pozbawiony wiarygodności przez okoliczność, że przez okres ponad trzech lat uczestniczyła ona w spotkaniach technicznych, których antykonkurencyjna treść została potwierdzona niezależnie przez cztery przedsiębiorstwa uczestniczące w kartelu. Skarżąca nie wyjaśnia, z jakiego powodu postępujący racjonalnie podmiot gospodarczy mógłby zdecydować się na uczestnictwo w nielegalnych praktykach, ryzykując tym samym, że zostanie obciążony znacznymi sankcjami, jeżeli nie ma on perspektyw uzyskania korzyści z takich uzgodnień.

113 Co więcej, twierdzenie skarżącej, w myśl którego nie miała ona interesu w uczestnictwie w kartelu, zostaje wprost obalone przez treść jej przytoczonej w pkt 92 powyżej notatki dotyczącej spotkania technicznego z dnia 21 i 22 lutego 2002 r., z której wynika, że w świetle rozmów przeprowadzonych na owym spotkaniu technicznym spodziewała się, że zdoła podwyższyć swe przychody dzięki „rewizji" cen.

114 Argument ten należy zatem oddalić.

– W przedmiocie przedstawionego przez skarżącą wyjaśnienia alternatywnego

115 Skarżąca podnosi, że jej uczestnictwo w spotkaniach technicznych było uzasadnione wyłącznie jej strategiczną decyzją o położeniu kresu swemu odizolowaniu na szczeblu międzynarodowym oraz nawiązaniu stosunków z głównymi podmiotami europejskimi poprzez wznowienie kontaktów z EWF, a także jej zainteresowaniem zagadnieniami natury technicznej, dotyczącymi miedzy innymi charakterystyki produktów parafinowych.

116 Należy podkreślić, że zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 41 powyżej w przypadku gdy Komisja oparła się na dowodach z dokumentów, zainteresowane przedsiębiorstwa są zobowiązane nie tylko do samego przedstawienia przekonywającej alternatywy dla stanowiska Komisji, lecz również do wykazania, że dowody przyjęte w zaskarżonej decyzji w celu wykazania istnienia naruszenia są niewystarczające.

117 Tymczasem skarżąca nie przedstawiła żadnej argumentacji, która zmierzałaby do podważenia prawdziwości i znaczenia oświadczeń przedsiębiorstw i zgromadzonych przez Komisję odręcznych notatek sporządzonych w czasie, gdy miały miejsce wskazywane okoliczności faktyczne, na których oparty został wniosek dotyczący uczestnictwa spółki Eni w porozumieniach lub uzgodnionych praktykach w zakresie ustalania cen wosków parafinowych.

118 Dlatego samo twierdzenie, że interes skarżącej w uczestnictwie w spotkaniach technicznych był uzasadniony wyłącznie jej zamiarem nawiązania kontaktów międzynarodowych i prowadzenia rozmów o charakterze technicznym, nie może prowadzić do wniosku, że zaskarżona decyzja jest niezgodna z prawem.

119 Ponadto skarżąca w żaden sposób nie wyjaśniła, dlaczego jej przedstawiciel nie opuszczał spotkań technicznych z chwilą, gdy po zakończeniu rozmów o charakterze technicznym poruszana była tematyka antykonkurencyjna.

120 Poza tym notatka spółki Eni dotycząca spotkania technicznego z dnia 21 i 22 lutego 2002 r. (zob. pkt 92 i nast. oraz pkt 113 powyżej) wskazuje bez racjonalnych wątpliwości, że przy dokonywaniu rewizji swych cen i w celu zwiększenia przychodów spółka ta brała pod uwagę antykonkurencyjną treść owego spotkania technicznego. Sama ta okoliczność ta obala twierdzenie, że jedynym powodem jej obecności na spotkaniu było zainteresowanie rozmowami o charakterze technicznym na temat wosków parafinowych.

121 Przedstawiony argument skarżącej należy zatem oddalić.

– W przedmiocie domniemanego braku zgodności woli

122 Skarżąca podnosi, że w braku zgodności woli z pozostałymi członkami kartelu nie można jej obciążyć odpowiedzialnością za zawarcie porozumienia w przedmiocie ustalania cen.

123 Twierdzi ona, że jej przedstawiciel, pan MO., był w pełni świadomy tego, iż Eni nie miała możliwości podwyższenia cen tak dalece, jak życzyli sobie tego pozostali uczestnicy kartelu, ze względu na presję konkurencyjną ze strony produktów chińskich oraz ze względu na fakt, że 60–70% sprzedaży skarżącej było przeznaczone dla dwóch nabywców (SIMP i SER), wobec których ceny były ustalane na podstawie notowań międzynarodowych publikowanych w biuletynach ICIS-LOR. Podwyżki nie mogłyby także zostać zastosowane wobec niektórych klientów końcowych obsługiwanych bezpośrednio przez spółkę Eni ze względu na to, że mieli oni możliwość zaopatrywania się w przedsiębiorstwie SIMP.

124 W pierwszym rzędzie należy w tym względzie podkreślić, że z oświadczenia grupy Shell z dnia 14 czerwca 2006 r. wynika, że presja konkurencyjna ze strony producentów chińskich stanowiła problem dla wszystkich uczestników kartelu, a jednym z powodów ustalenia cen minimalnych oraz wprowadzenia niewielkich podwyżek cen było dążenie do przeciwstawienia się tej presji. Tak więc owa presja nie była zmartwieniem wyłącznie skarżącej, co byłoby przeszkodą w uzyskaniu zgodności woli, ale raczej efektem zmian zachodzących na rynku, mających wpływ na wszystkich jego uczestników i mogących sprzyjać ich zbliżeniu.

125 Co więcej, według twierdzeń skarżącej pokrywała ona tylko 60–65% sprzedaży we Włoszech, włączając w to sprzedaż wosków parafinowych wytwarzanych przez nią samą, a następnie odsprzedawanych lub przetwarzanych przez przedsiębiorstwa SIMP i SER. Jak wskazała sama skarżąca, w latach 2002–2004 między 18% a 33% wosków parafinowych sprzedawanych we Włoszech pochodziło od producentów mających siedziby w innych państwach członkowskich Unii. Ponadto bezpośrednia sprzedaż przez spółkę Eni na rzecz klientów włoskich innych niż spółki SER i SIMP także była znacząca, gdyż stanowiła równowartość 20% lub 22% włoskiego rynku.

126 Tak więc w wypadku sprzedaży bezpośrednio na rzecz włoskich klientów końcowych skarżąca prowadziła konkurencję nie tylko ze spółkami SIMP i SER czy producentami chińskimi, ale także z innymi producentami mającymi siedziby na terenie Unii. Tymczasem w kartelu uczestniczyli prawie wszyscy znaczący producenci europejscy. Jak wskazała bowiem Komisja w motywach 67 i 68 zaskarżonej decyzji, członkowie kartelu kontrolowali około 75% rynku wosków parafinowych w EOG, zaś pozostałe potrzeby rynku zaspokajał przywóz z Chin.

127 Należy również zaznaczyć, że na rozprawie Eni zeznała, iż nie uczestniczyła w podziale rynków geograficznych w ramach kartelu, ponieważ „inni producenci europejscy” sprzedawali swe produkty we Włoszech. Eni pośrednio przyznała zatem, że inni członkowie kartelu prowadzili sprzedaż we Włoszech. W tym względzie należy przypomnieć, że członkowie kartelu zdominowali produkcję w ramach EOG i że między 18% a 33% wosków parafinowych sprzedawanych we Włoszech pochodziło od producentów europejskich.

128 Eni powinna była przynajmniej spodziewać się, że włoski popyt na woski parafinowe, którego nie była w stanie zaspokoić, zostanie zaspokojony przez innych członków kartelu, co oznacza, że między tą spółką a innymi członkami kartelu istniał stosunek konkurencji. Poza tym jest jasne, że dzięki swemu skoordynowanemu postępowaniu członkowie kartelu wywierali decydujący wpływ na poziom cen wosków parafinowych w ramach EOG ze względu na wielkość ich łącznego udziału w rynku. W tych okolicznościach skarżąca nie może zasadnie negować okoliczności, że uczestnictwo w kartelu mogło przynieść jej pewne korzyści.

129 Na uwzględnienie nie zasługuje również twierdzenie skarżącej dotyczące presji konkurencyjnej ze strony spółki SIMP. Zważywszy, że 75% sprzedaży wosków parafinowych w ramach EOG oraz znaczna większość produkcji były pokrywane przez kartel, ogólny wzrost cen wosków parafinowych na terenie EOG ze względu na działalność kartelu mógł wpłynąć na ceny, po jakich spółka SIMP mogła zaopatrywać się w te woski u producentów innych niż skarżąca, co z kolei mogło wpłynąć na ceny stosowane przez spółkę SIMP względem jej klientów. Tak więc skarżąca mogła logicznie założyć, że ogólny wzrost poziomu cen wosków parafinowych spowodowany działalnością kartelu mógłby być dla niej korzystny.

130 Należy wreszcie zaznaczyć, że indeksacja cen stosowanych przez skarżącą względem spółki SIMP na podstawie notowań średnich cen wosków parafinowych „Chinese Origin CIF NWE” rozpoczęła się dopiero z dniem 1 stycznia 2004 r. Ponadto indeksacja cen stosowanych przez skarżącą wobec spółki SER w oparciu o „najkorzystniejszą cenę stosowaną przez najlepszego dystrybutora” rozpoczęła się w dniu 1 stycznia 2005 r. Oznacza to, że skarżąca wyolbrzymia ograniczenia handlowe wynikające z umów zawartych ze spółkami SIMP i SER. Ograniczenia te współistniały bowiem jedynie w ostatnich miesiącach uczestnictwa skarżącej w kartelu, czyli w okresie od 1 stycznia do 28 kwietnia 2005 r. Poza tym, zważywszy, że kartel objął bardzo dużą część produkcji wosków parafinowych w ramach EOG oraz 75% sprzedaży, za wiarygodną można uznać tezę, że wywarł on wpływ na ogólny poziom cen (w tym na „najkorzystniejsze oferty”), a wiec także na stosowane przez skarżącą ceny wynikające ze wspomnianej indeksacji.

131 Argumenty skarżącej nie są zatem przekonujące.

132 W drugim rzędzie należy w każdym wypadku przypomnieć, że argumenty dotyczące braku interesu w uczestnictwie w kartelu, w tym argumenty dotyczące braku woli zawarcia nielegalnych porozumień wobec domniemanego braku praktycznej możliwości zastosowania się do ich treści, nie mogą uzasadniać tego, aby Sąd wymagał od Komisji przedstawienia dowodów wykraczających poza to, co jest niezbędne do wykazania uczestnictwa w naruszeniu zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 30–50, 69 i 70 powyżej. Tymczasem w niniejszej sprawie wydaje się, że Komisja zgromadziła wystarczające dowody, by uzasadnić swój wniosek dotyczący uczestnictwa skarżącej w pierwszej części naruszenia w okresie od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r., a w szczególności w porozumieniach i uzgodnionych praktykach w zakresie ustalania cen wosków parafinowych.

133 Podobnie należy przypomnieć, że – zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 28 powyżej – dla wykazania istnienia porozumienia naruszającego art. 81WE wystarczy, by istniała zgodność woli co do samej zasady ograniczenia konkurencji, nawet jeżeli konkretne elementy planowanego ograniczenia stanowią jeszcze przedmiot negocjacji. Tak więc argumenty skarżącej dotyczące wskazywanego braku możliwości wprowadzenia przez nią w życie podwyżek cen uzgodnionych na spotkaniach technicznych są bez znaczenia, gdyż zgodność woli co do samej zasady podwyższenia lub ujednolicenia cen bądź wywarcia sztucznego wpływu na ich poziom wystarczy do stwierdzenia zgodności woli uczestników w rozumieniu przytoczonego orzecznictwa. Skarżąca nie podnosi zaś żadnego konkretnego argumentu mającego na celu podważenia złożonych przez grupy Sasol, Repsol i Shell oświadczeń, zgodnie z którymi celem spotkań technicznych było ustalanie cen.

134 Należy zatem oddalić argument skarżącej dotyczący jej braku woli zawarcia porozumień w zakresie ustalania cen wosków parafinowych.

– W przedmiocie domniemanego braku uczestnictwa w uzgodnionych praktykach

135 Skarżąca twierdzi, że Komisja nie mogła zasadnie przyjąć, że spółka ta uczestniczyła w uzgodnionych praktykach w zakresie ustalania cen wosków parafinowych.

136 W pierwszym rzędzie należy przypomnieć, że Komisja dysponuje bezpośrednimi dowodami w postaci oświadczeń przedsiębiorstw, które uczestniczyły w kartelu, oraz odręcznych notatek, świadczącymi o tym, że podczas spotkań technicznych, na których obecna była skarżąca, zawierano porozumienia lub podejmowano uzgodnione praktyki dotyczące ustalania cen wosków parafinowych.

137 Ponadto z materiałów dowodowych wynika, że na spotkaniach technicznych ich uczestnicy regularnie wymieniali informacje na temat swych cen i przewidywanych podwyżek przez okres ponad 12 lat, w tym w okresie uczestnictwa spółki Eni. Skarżąca nie przedstawiła żadnego spójnego wyjaśnienia tych działań, które mogłoby podważyć twierdzenie Komisji, zgodnie z którym celem tych praktyk było w szczególności ustalanie cen. Przeciwnie, sama długość okresu, w trakcie którego regularnie odbywały się spotkania, wskazuje na to, celem ich uczestników było zharmonizowanie ich strategii cenowych poprzez zastąpienie istniejących na rynku zagrożeń świadomą współpracą.

138 W drugim rzędzie skarżąca podnosi, że w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów przedstawiła jednak dowód na to, że jej strategie w dziedzinie cen były niezależne od decyzji podejmowanych na spotkaniach technicznych. W motywie 298 zaskarżonej decyzji Komisja nie mogła zatem zasadnie stwierdzić, że Eni „brała pod uwagę uzyskane informacje na temat zachowania jej konkurentów na rynku, na podstawie tych informacji dostosowywała swe zachowanie oraz podejmowała środki wykonawcze”.

139 W tym kontekście skarżąca przedstawia tabelę ilustrującą zmiany jej cen sprzedaży na rzecz spółki SIMP w odniesieniu do parafiny „133” w latach 2002–2005. Na tej podstawie formułuje ona wniosek, że nie istnieje żadna zależność między cenami ustalonymi podczas spotkań technicznych a zmianami cen dokonywanymi przez nią samą oraz że podwyżka jej cen z kwoty 542 EUR na dzień 1 stycznia 2002 r. do kwoty 588 EUR na dzień 1 kwietnia 2005 r. jest niższa od inflacji i nie może być efektem zmowy w zakresie ustalania cen. Co więcej, od dnia 1 stycznia 2004 r. skarżąca ustalała swe ceny sprzedaży na rzecz spółki SIMP na podstawie „średniej przeciętnych miesięcznych notowań parafiny »Chinese Origin CIF NWE« publikowanej w biuletynach ICIS-LOR za poprzedni miesiąc”. Identyczne rozwiązanie zostało następnie zastosowane w odniesieniu do sprzedaży na rzecz spółki SER. Wobec tego domniemana uzgodniona praktyka nie mogła dotyczyć bezwzględnie przeważającej kwoty (między 60 a 70%) jej produkcji będącej przedmiotem umów ze spółkami SIMP i SER.

140 Po pierwsze, należy zaznaczyć, że przedłożona przez skarżącą tabela ilustruje zmiany jej cen w sposób bardzo wybiórczy. Zawiera ona bowiem jedynie informacje na temat parafiny „133”, będącej jednym z wielu rodzajów wosków parafinowych sprzedawanych przez spółkę Eni. Co więcej, chodzi tu o ceny stosowane względem spółki SIMP, która – jak twierdzi sama skarżąca – dysponowała znaczną siłą nabywczą, a więc była w stanie wynegocjować korzystniejsze warunki zakupu od spółki Eni. Przedstawiona tabela nie zawiera żadnych informacji na temat zmian cen stosowanych przez spółkę Eni względem klientów końcowych, którzy logicznie byli bardziej narażeni na manipulacje cenowe będące efektem działalności kartelu.

141 Po drugie, skarżąca nie może skutecznie odeprzeć zarzutów Komisji, twierdząc, że nie istnieje korelacja między informacjami prezentowanymi na spotkaniach technicznych a zawartą w skardze tabelą.

142 Z szeregu przytoczonych wyżej oświadczeń wynika bowiem, że podwyżki cen uzgodnione podczas spotkań technicznych nie mogły co do zasady być w pełni stosowane wobec klientów. Grupa Shell oświadczyła, że można było wprowadzić w życie około dwóch trzecich uzgodnionych podwyżek. Poza tym wiele zawartych w aktach sprawy dokumentów świadczy o tym, że uczestnicy często w ogólne nie mogli wprowadzić w życie uzgodnionej podwyżki.

143 W każdym wypadku należy przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 42 powyżej dowody dotyczące karteli są zazwyczaj fragmentaryczne i rozproszone. A zatem zważywszy, że Komisja nie dysponowała szczegółowymi dowodami dotyczącymi przebiegu dyskusji prowadzonych podczas każdego ze spotkań technicznych, skarżąca nie może opierać żadnego skutecznego argumentu na rzekomym braku zależności między zmianami jej cen sprzedaży parafiny „133" stosowanymi wobec spółki SIMP a fragmentami treści spotkań technicznych, które Komisja zdołała odtworzyć, tym bardziej że ceny poszczególnych produktów wosków parafinowych ulegały znacznym wahaniom oraz że klienci usiłowali w sposób logiczny przeciwstawić się podwyżkom.

144 Po trzecie, zgodnie z orzecznictwem okoliczność, że przedsiębiorstwa rzeczywiście ogłosiły uzgodnione podwyżki cen oraz że ceny w ten sposób ogłoszone posłużyły za podstawę dla ustalania cen transakcji indywidualnych, sama w sobie wystarczy, by stwierdzić, że zarówno celem, jak i skutkiem kartelu cenowego było poważne ograniczenie konkurencji (wyrok Sądu z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-308/94 Cascades przeciwko Komisji, Rec. s. II-925, pkt 194). W takim przypadku Komisja nie miała obowiązku przeprowadzać analizy szczegółów argumentacji stron zmierzającej do wykazania, że skutkiem wspomnianych porozumień nie były podwyżki cen ponad poziom osiągalny w warunkach normalnej konkurencji, ani też udzielać odpowiedzi na kolejne argumenty (ww. w pkt 50 wyrok w sprawach połączonych Bolloré i in. przeciwko Komisji, pkt 451).

145 Jak zaś wynika z badania dowodów w ramach rozpatrywanego zarzutu, Komisja wykazała w sposób wystarczający pod względem prawnym, że mające znamiona zmowy praktyki w niniejszym przypadku dotyczyły ustalania cen wosków parafinowych oraz że wynik spotkań, podczas których omawiano lub uzgadniano podwyżki cen, często był wprowadzany w życie poprzez unieważnienie cen w odniesieniu do klientów i ogłoszenia o podwyżkach, a ogłoszone w ten sposób ceny służyły za podstawę do ustalania cen transakcji indywidualnych. Podobnie jeśli w danych warunkach rynkowych uczestnicy kartelu uzgodnili, że należy utrzymać ceny na tym samym poziomie, także należy to uznać za część wprowadzania w życie jednolitego, złożonego i ciągłego naruszenia.

146 Wynika stąd, że tabela ilustrująca zmiany cen sprzedaży parafiny „133" na rzecz spółki SIMP w latach 2002–2005 oraz argumenty, które skarżąca przedstawiła w tym kontekście, są pozbawione znaczenia.

147 Wobec powyższego należy uznać, że Komisja słusznie uznała, iż spółka Eni uczestniczyła w porozumieniach lub uzgodnionych praktykach w zakresie ustalania cen wosków parafinowych oraz oddalić pierwszą część zarzutu drugiego.

W przedmiocie braku uczestnictwa spółki Eni w porozumieniu lub uzgodnionych praktykach w zakresie wymiany informacji

148 Skarżąca zaprzecza twierdzeniu, że informacje wymieniane podczas spotkań technicznych miały dla niej charakter strategiczny lub dotyczyły konkurencji. Wbrew temu, co twierdzi Komisja, spółka ta nie brała pod uwagę tych informacji i kształtowała swe zachowanie handlowe w sposób od nich niezależny. W każdym wypadku nie przekazywała pozostałym uczestnikom spotkań informacji poufnych.

149 W tym względzie Sąd orzekł już, że w wypadku gdy konkurenci uczestniczyli w spotkaniach, w trakcie których wymieniali informacje dotyczące między innymi cen, jakie chcieliby stosować na rynku, dane przedsiębiorstwo, poprzez swe uczestnictwo w spotkaniu mającym antykonkurencyjną treść, nie tylko realizowało cel wyeliminowania z góry niepewności co do przyszłego zachowania jego konkurentów, ale musiało też uwzględniać – bezpośrednio lub pośrednio – informacje uzyskane podczas tych spotkań przy kształtowaniu strategii, jaką zamierzało stosować na rynku (wyroki Sądu: z dnia 24 października 1991 r. w sprawie T-1/89 Rhône-Poulenc przeciwko Komisji, Rec. s. II-867, pkt 122, 123; z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie T-52/03 Knauf Gips przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 276, w odniesieniu do tej kwestii nieuchylony).

150 Podobnie zgodnie z orzecznictwem należy domniemywać, z zastrzeżeniem dowodu przeciwnego, którego ciężar przedstawienia spoczywa na zainteresowanych podmiotach, że przy określaniu swojego zachowania na rynku przedsiębiorstwa uczestniczące w uzgodnieniu i działające na rynku uwzględniają informacje, które wymieniły ze swoimi konkurentami. Zachodzi to zwłaszcza wtedy, gdy uzgodnienia są dokonywane stale w trakcie długiego okresu (ww. w pkt 28 wyrok w sprawie Hüls przeciwko Komisji, pkt 162).

151 Argument ten należy zatem oddalić.

152 Ponadto skarżąca twierdzi, że sektor wosków parafinowych cechuje generalnie wysoki poziom przejrzystości. Średnie ceny stosowane w różnych państwach europejskich były regularnie publikowane w biuletynie ICIS-LOR. Nie miała ona zatem interesu w uwzględnianiu informacji przekazywanych na spotkaniach technicznych.

153 Należy nadmienić, że załączony do skargi biuletyn ICIS-LOR z dnia 30 stycznia 2002 r. zawiera gamę średnich cen pewnych rodzajów wosków parafinowych, określonych na podstawie pochodzących z rynku informacji dotyczących kształtowania się cen w styczniu 2002 r., jak również pewne niejasne prognozy dotyczące zmian cen w przyszłości, przy czym redaktor tego biuletynu posłużył się w tym kontekście określeniem „pogłoska”.

154 Trzeba zaznaczyć, że w trakcie spotkań technicznych ich uczestnicy często wymieniali informacje o podwyżkach cen, które zamierzali wprowadzić w przyszłości poszczególni producenci, a nie tylko o średnich cenach stosowanych w sektorze. Co więcej, jak wynika ze zgromadzonych przez Komisję dowodów, uczestnicy spotkań przekazywali sobie wzajemnie informacje o datach, w których zamierzali zakomunikować klientom nowe ceny. Tak więc informacje przekazywane na spotkaniach technicznych były nieporównywalnie bardziej szczegółowe i odnosiły się do przyszłości, a nie do przeszłości.

155 Wobec tego załączony przez skarżącą dokument nie pozwala wykazać, że informacje o cenach wymieniane między uczestnikami spotkań technicznych były nieprzydatne ani nawet że wymiana takich informacji była zgodna z prawem, i nie jest on w stanie obalić domniemania dotyczącego uwzględniania przez skarżącą przekazywanych w trakcie spotkań technicznych informacji o cenach.

156 Także i ten argument należy zatem oddalić.

157 W każdym razie należy przypomnieć, że zasadnicza część naruszenia zarzucanego skarżącej obejmuje „porozumienia lub uzgodnione praktyki w zakresie ustalania cen, a także wymianę i ujawnianie poufnych informacji handlowych”. Tymczasem uczestnictwo skarżącej w porozumieniach lub uzgodnionych praktykach w zakresie ustalania cen zostało gruntownie udowodnione w ramach analizy pierwszej części rozpatrywanego zarzutu. Sam ten element uzasadnia zakwalifikowanie badanego naruszenia jako „bardzo ciężkiego”, a w konsekwencji także nałożoną grzywnę. Co więcej, praktyki te obejmowały także wymianę poufnych informacji handlowych, czyli informacji na temat cen wosków parafinowych. Argumenty przedstawione w ramach badanej części zarzutu nie są zatem w stanie podważyć zgodności z prawem zaskarżonej decyzji.

158 Wobec powyższego należy potwierdzić wniosek Komisji, że skarżąca uczestniczyła w zasadniczej części naruszenia w okresie od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r., a tym samym oddalić zarzut drugi.

2. *W przedmiocie zarzutów podniesionych w odniesieniu do obliczenia kwoty nałożonej na skarżącą grzywny*

159 W ramach drugiej grupy zarzutów skarżąca podnosi zastrzeżenia i argumenty podające w wątpliwość zarówno zgodność z prawem obliczenia kwoty nałożonej na nią grzywny, jak i właściwy charakter tej grzywny. Rzeczone zastrzeżenia i argumenty zmierzają więc, bez wyraźnego rozróżnienia, zarówno do stwierdzenia nieważności części zaskarżonej decyzji, jak i do jej zmiany w ramach przysługującego Sądowi nieograniczonego prawa orzekania.

160 Zgodnie z orzecznictwem kontrola legalności decyzji wydanych przez Komisję została dopełniona przez przysługujące sądom unijnym nieograniczone prawo orzekania przyznane im w art. 31 rozporządzenia nr 1/2003 na podstawie art. 229 WE. Prawo to, poza zwykłą kontrolą zgodności sankcji z prawem, upoważnia sąd do zastąpienia oceny Komisji własną oceną i w konsekwencji uchylenia, zmniejszenia lub podwyższenia kwoty nałożonej grzywny lub okresowej kary pieniężnej. Kontrola przewidziana traktatami oznacza zatem – zgodnie w wymogami zasady skutecznej ochrony sądowej zawartej w art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – że sąd unijny sprawuje kontrolę pod względem zarówno prawnym, jak i faktycznym, oraz że ma prawo do oceny dowodów, stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji i do zmiany wysokości grzywien (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 8 lutego 2007 r. w sprawie C-3/06 P Groupe Danone przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-1331, pkt 60–62; wyrok Sądu z dnia 21 października 2003 r. w sprawie T-368/00 General Motors Nederland i Opel Nederland przeciwko Komisji, Rec. s. II-4491, pkt 181).

161 Zatem do Sądu wykonującego nieograniczone prawo do orzekania należy przeprowadzenie w dniu wydania orzeczenia oceny pod kątem tego, czy na stronę skarżącą nałożono grzywnę, której wysokość prawidłowo odzwierciedla wagę i czas trwania rozpatrywanego naruszenia prawa, tak żeby grzywny były proporcjonalne w stosunku do kryteriów określonych w art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003 (zob. podobnie wyroki Sądu: z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie T-156/94 Aristrain przeciwko Komisji, Rec. s. II-645, pkt 584–586; z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie T-220/00 Cheil Jedang przeciwko Komisji, Rec. s. II-2473, pkt 93).

162 Należy jednak podkreślić, że wykonywanie nieograniczonego prawa orzekania nie jest równoznaczne z kontrolą z urzędu, oraz przypomnieć, że postępowanie przed sądami Unii jest postępowaniem kontradyktoryjnym.

W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na błędnym ustaleniu wynoszącego 17% współczynnika ze względu na wagę naruszenia oraz dodatkowej kwoty zwanej „opłatą za wejście”

163 W zaskarżonej decyzji, w części zatytułowanej „Ustalenie wagi naruszenia”, Komisja stwierdziła między innymi, co następuje:

„[…]

(651) Jeśli chodzi o zakres geograficzny, naruszenie objęło całość EOG, zważywszy, że wskazane przedsiębiorstwa sprzedawały [woski parafinowe] we wszystkich państwach EOG […].

(653) Zważywszy na charakterystyczne okoliczności rozpatrywanej sprawy oraz na omawiane wcześniej kryteria związane z charakterem naruszenia i jego zasięgiem geograficznym, określona w procentach wartość sprzedaży, jaką należy wziąć pod uwagę w przypadku grup ENI i H&R/Tudapetrol, powinna wynosić 17%. Wykazano, iż w przypadku grupy ExxonMobil, MOL, [grup] Repsol, RWE, Sasol, Shell i Total jednolite i ciągłe naruszenie przybierało także postać podziału klientów lub rynków. Podział rynku i podział klientów zaliczają się, ze względu na swój charakter, do najpoważniejszych ograniczeń konkurencji, ponieważ praktyki te prowadzą do ograniczenia lub wyeliminowania konkurencji na niektórych rynkach lub w odniesieniu do

niektórych odbiorców […]. Ze względu na tę dodatkową wagę czynów określona w procentach wartość sprzedaży, jaką należy uwzględnić w przypadku grupy ExxonMobil, MOL, [grup] Repsol, RWE, Sasol, Shell i Total, powinna wynosić 18%".

164 Skarżąca krytykuje okoliczność, że Komisja uznała, iż należy zastosować wynoszący 17% współczynnik ze względu na wagę naruszenia, na podstawie pkt 21 wytycznych z 2006 r., oraz w celu odstraszenia, w myśl pkt 25 wskazanych wytycznych (kwota dodatkowa zwana „opłatą wstępną"). Rzeczony współczynnik przyjęty w odniesieniu do przedsiębiorstw, które uczestniczyły nie tylko w zasadniczej części naruszenia, ale także w jego drugiej części, obejmującej podział rynków i klientów, wynosi bowiem tylko 18%. Różnica zaledwie jednego punktu procentowego nie odzwierciedla w sposób proporcjonalny różnicy w wadze naruszenia. Według skarżącej Komisja naruszyła ponadto art. 81 WE, art. 23 rozporządzenia (WE) nr 1/2003, zasadę równego traktowania, wytyczne z 2006 r. oraz ciążący na niej obowiązek uzasadnienia. Na tej podstawie skarżąca wnosi do Sądu o obniżenie wskazanych współczynników do poziomu niższego niż 17%.

165 Zgodnie z orzecznictwem z art. 49 Karty praw podstawowych wynika, że dotkliwość sankcji nie może być nieproporcjonalna do inkryminowanego naruszenia i że w myśl art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003 w celu ustalenia wysokości grzywny należy wziąć pod uwagę wagę naruszenia oraz czas jego trwania. Również zasady proporcjonalności i współmierności sankcji do naruszenia wymagają, aby kwota nałożonej grzywny była proporcjonalna do wagi i czasu trwania naruszenia (zob. podobnie wyroki Sądu: z dnia 12 lipca 2001 r. w sprawach połączonych T-202/98, T-204/98 i T-207/98 Tate & Lyle i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-2035, pkt 106; z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-43/02 Jungbunzlauer przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3435, pkt 226).

166 W szczególności zasada proporcjonalności oznacza, że Komisja powinna ustalić grzywnę proporcjonalnie do czynników uwzględnionych w ocenie wagi naruszenia i w tym celu musi ocenić te czynniki w sposób spójny i obiektywnie uzasadniony (ww. w pkt 165 wyrok w sprawie Jungbunzlauer przeciwko Komisji, pkt 226–228; wyrok z dnia 28 kwietnia 2010 r. w sprawie T-446/05Amann & Söhne i Cousin Filterie przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1255, pkt 171).

167 Ponadto przy ustalaniu wysokości grzywny należy uwzględnić aspekty obiektywne, takie jak treść i czas trwania zachowań antykonkurencyjnych, ich liczbę i natężenie, zakres dotkniętego naruszeniem rynku oraz pogorszenie stanu publicznego porządku gospodarczego. Analiza winna obejmować również względne znaczenie przedsiębiorstw odpowiedzialnych za udział w naruszeniu, ich udział w rynku, jak również ewentualny powrót do naruszenia. W trosce o zapewnienie przejrzystości Komisja wydała wytyczne z 2006 r., w których wskazała, jak traktować będzie poszczególne okoliczności naruszenia oraz w jaki sposób mogą one wpłynąć na wysokości grzywny (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 8 grudnia 2011 r. w sprawie C-386/10 P Chalkor przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-13085, pkt 57–59).

168 W pierwszym rzędzie w odniesieniu do rozpatrywanej sytuacji należy zaznaczyć, że – jak wskazano w pkt 23 wytycznych z 2006 r. – porozumienia i uzgodnione praktyki w zakresie ustalania cen, należące, jak w tym przypadku, do zasadniczej części naruszenia, zaliczają się ze względu na swój charakter do najpoważniejszych ograniczeń zasad konkurencji. Wobec tego zgodnie z pkt 21 i 23 rzeczonych wytycznych współczynnik odzwierciedlający wagę naruszenia powinien mieścić się w górnej części przedziału wynoszącego od 0 do 30%. Ponadto w niniejszej sprawie porozumienia i uzgodnione praktyki w zakresie ustalania cen dotyczyły wszystkich państw należących do EOG, co również ma znaczenie w świetle pkt 22 wytycznych z 2006 r. (motywy 651 i 653 decyzji).

169 W świetle tych okoliczności Komisja nie naruszyła ani art. 81WE, ani art. 23 rozporządzenia nr 1/2003, ani wytycznych z 2006 r., ustalając wynoszący 17% współczynnik ze względu na wagę naruszenia w odniesieniu do jego zasadniczej części, obejmującej „porozumienia lub uzgodnione praktyki w zakresie ustalania cen [oraz] wymianę i ujawnianie poufnych informacji handlowych" dotyczących wosków parafinowych. To samo tyczy się ustalenia na podstawie pkt 25 wytycznych z 2006 r. kwoty

dodatkowej w celu odstraszenia, zwanej „opłatą wstępną”. Poza tym Komisja wskazała powiązania między istotnymi czynnikami uwzględnionymi przy ocenie wagi naruszenia a przyjętym współczynnikiem, a tym samym spełniła ciążący na niej obowiązek uzasadnienia.

170 Należy nadmienić, że ustalenie wynoszącego 17% współczynnika, o którym mowa, jest także uzasadnione w świetle kryteriów oceny przyjętych w orzecznictwie przytoczonym w pkt 167 powyżej. Sąd stoi zatem na stanowisku, że ów współczynnik jest proporcjonalny do wagi naruszenia popełnionego przez skarżącą, czyli we właściwy sposób odzwierciedla wagę naruszenia.

171 W drugim rzędzie należy zbadać argumenty skarżącej, w myśl których różnica między współczynnikiem przyjętym w odniesieniu do zasadniczej części naruszenia a współczynnikiem przyjętym łącznie w odniesieniu do jego części pierwszej i drugiej nie odzwierciedla różnicy w wadze naruszenia, która sprowadza się do dodania uczestnictwa w podziale klientów i rynków.

172 Skarżąca podnosi, że według wytycznych z 2006 r. podział rynków i klientów także należy do bardzo poważnych ograniczeń konkurencji, wobec czego nieproporcjonalne jest przyjęcie jedynie 1% wartości sprzedaży ze względu na wagę naruszenia i tytułem „opłaty wstępnej”, podczas gdy współczynnik dotyczący zasadniczej części naruszenia wyniósł 17%.

173 W tym względzie należy podkreślić, że – jak wynika z motywów 240 i 248 zaskarżonej decyzji – porozumienia w przedmiocie podziału rynków lub klientów miały miejsce na spotkaniach technicznych znacznie rzadziej niż porozumienia i uzgodnione praktyki w zakresie ustalania cen wosków parafinowych. Ponadto stosownie do treści niezależnych oświadczeń przedsiębiorstw, które również uczestniczyły w kartelu (zob. pkt 82–84 powyżej), dyskusje na temat poziomów cen stosowanych przez uczestników kartelu były zawsze częścią spotkań technicznych, gdyż spotkania te dotyczyły generalnie ustalania cen.

174 Co więcej, według motywu 267 zaskarżonej decyzji niezgodny z prawem i podlegający sankcjom cel, do którego dążyli uczestnicy jednolitego i ciągłego naruszenia w tym wypadku, polegał na zmniejszeniu lub wyeliminowaniu presji konkurencyjnej, po to by osiągnąć wyższe zyski, a w ostatecznie – ustabilizować a nawet zwiększać te zyski. Druga część naruszenia mogła wprawdzie doprowadzić do nasilenia jego szkodliwych skutków dla klientów i dotkniętych nim rynków, jednakże część ta nie służyła antykonkurencyjnemu celowi, który mógłby zostać jasno oddzielony od celu, do którego dążono w ramach zasadniczej części naruszenia, gdyż dotyczyła ona tych samych produktów i tego samego rynku geograficznego. A wreszcie podział rynków i klientów – tak jak praktyki w zakresie ustalania cen – także służył uzyskaniu cen na poziomie przewyższającym ceny konkurencyjne.

175 Na tej podstawie Sąd dochodzi do wniosku, że przyjęte w odniesieniu do przedsiębiorstw uczestniczących w zasadniczej części naruszenia współczynniki wynoszące 17% nie są nieproporcjonalne względem współczynników przyjętych dla przedsiębiorstw, które uczestniczyły także w drugiej części naruszenia.

176 Skarżąca powołuje się również na wyrok Sądu z dnia 11 grudnia 2003 r. w sprawie T-61/99 Adriatica di Navigazione przeciwko Komisji, Rec. s. II-5349. Podkreśla ona, że w postępowaniu tym, tak jak w niniejszej sprawie, Komisja stwierdziła istnienie jednego nieprzerwanego naruszenia. Sąd orzekł, że Komisja nie może ukarać w ten sam sposób przedsiębiorstw, które w rzeczywistości uczestniczyły w dwóch naruszeniach, i przedsiębiorstw, które uczestniczyły w tylko jednym z nich, gdyż naruszyłaby w ten sposób zasadę proporcjonalności.

177 Należy stwierdzić, że w ww. w pkt 176 wyroku w sprawie Adriatica di Navigazione przeciwko Komisji (pkt 188–190) Sąd zakwestionował twierdzenie Komisji, że dwa odrębne porozumienia dotyczące z jednej strony północnych połączeń promowych, a z drugiej strony południowych połączeń promowych między Grecją a Włochami stanowiły jedno naruszenie. W efekcie tego ustalenia Sąd

uznał, że Komisja nie mogła ukarać w sposób równie surowy spółek, którym w spornej decyzji przypisano dwa naruszenia, i spółek takich jak Adriatica di Navigazione, którym przypisano tylko jedno z naruszeń.

178 Tymczasem w niniejszej sprawie skarżąca nie kwestionuje wniosku Komisji, że porozumienia lub uzgodnione praktyki w zakresie ustalania cen, a także wymiany i ujawniania poufnych informacji handlowych dotyczących wosków parafinowych (zasadnicza część naruszenia) oraz podziału klientów lub rynków w odniesieniu do wosków parafinowych (druga część naruszenia) stanowią część tego samego, jednolitego, złożonego i ciągłego naruszenia.

179 W każdym wypadku, jak wskazano w pkt 172 powyżej, podział klientów lub rynków nie służył realizacji antykonkurencyjnego celu, który mógłby zostać jasno oddzielony od celu zasadniczej części naruszenia. Generalnie podział rynków i klientów również służy uzyskaniu cen na poziomie przewyższającym ceny konkurencyjne, podobnie jak praktyki w zakresie ustalania cen. Uzgodnienia należące do dwóch omawianych części dotyczyły tych samych produktów i tego samego rynku geograficznego i zostały dokonane dzięki temu samemu mechanizmowi opartemu na spotkaniach technicznych. Ponadto wprowadzenie w życie ustalonych cen jest łatwiejsze, w sytuacji gdy klienci mają ograniczone możliwości zwrócenia się do innych dostawców, ze względu na to, że dostawcy ci podzielili się klientami. Poza tym wszystkie przedsiębiorstwa uczestniczące w drugiej części naruszenia były także uczestnikami jego zasadniczej części, a obydwie części naruszenia miały miejsce w tym samym okresie. Można zatem uznać, że te dwie części naruszenia wzajemnie się uzupełniały (zob. podobnie ww. w pkt 166 wyrok w sprawie Amann & Söhne i Cousin Filterie przeciwko Komisji, pkt 89–92), wobec czego wniosek Komisji o jednolitości rozpatrywanego naruszenia powinien zostać potwierdzony.

180 Tak więc w przeciwieństwie do kontekstu faktycznego i prawnego postępowania, w którym zapadł ww. w pkt 176 wyrok w sprawie Adriatica di Navigazione przeciwko Komisji, w niniejszej sprawie mamy do czynienia z naruszeniem jednolitym. Co więcej, druga część naruszenia nie miała wagi porównywalnej z wagą zasadniczej części naruszenia, a nadto uczestnicy drugiej części naruszenia zostali ukarani bardziej surowo niż ci, którzy uczestniczyli jedynie w zasadniczej jego części. Argument skarżącej oparty na przytoczonym wyroku należy zatem oddalić.

181 W trzecim rzędzie skarżąca podnosi, że doszło do oczywistej dyskryminacji miedzy przedsiębiorstwami uczestniczącymi w naruszeniu. Dwa naruszenia art. 81 WE zostały ukarane w sposób całkowicie odmienny, a mianowicie ustalanie cen – kwotą podstawową i kwotą dodatkową wynoszącą 17% wartości sprzedaży, a podział rynków lub klientów – kwotą podstawową i kwotą dodatkową wynoszącą zaledwie 1% wziętego pod uwagę obrotu.

182 Zgodnie z orzecznictwem zasada równego traktowania zostaje naruszona jedynie wtedy, gdy porównywalne sytuacje są traktowane w różny sposób lub gdy różne sytuacje są traktowane w ten sam sposób, chyba że takie traktowanie jest obiektywnie uzasadnione (wyrok Trybunału z dnia 13 grudnia 1984 r. w sprawie 106/83 Sermide, Rec. s. 4209, pkt 28; wyrok Sądu z dnia 4 lipca 2006 r. w sprawie T-304/02 Hoek Loos przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1887, pkt 96).

183 W niniejszej sprawie wszyscy uczestnicy kartelu byli w identycznej sytuacji, w tym sensie, że obciążono ich odpowiedzialnością za zasadniczą część naruszenia. Komisja uwzględniła zatem, w odniesieniu do wszystkich uczestników kartelu, 17% wartości sprzedaży z tytułu wagi naruszenia, a także w celu obliczenia „opłaty wstępnej”, nie naruszając przy tym zasady równego traktowania.

184 Należy zresztą przypomnieć, że druga część naruszenia obejmowała uzgodnienia raczej sporadyczne, angażujące mniejszą liczbę uczestników, a więc mające mniejsze znaczenie gospodarcze. Ponadto część tę można uznać uzupełnienie zasadniczej części naruszenia. Tak więc mamy tu do czynienia z sytuacją obiektywnie odmienną od tej zaistniałej w ramach zasadniczej części naruszenia, wobec czego Komisja

nie naruszyła zasady równego traktowania, stosując jednakowy lub zbliżony współczynnik ze względu na wagę i z tytułu „opłaty wstępnej" z jednej strony w odniesieniu do zasadniczej części naruszenia, a z drugiej strony w odniesieniu do drugiej części naruszenia rozpatrywanej odrębnie.

185 Zarzut oparty na naruszeniu zasady równego traktowania należy zatem oddalić.

186 W każdym wypadku w wykonaniu nieograniczonego prawa orzekania Sąd stwierdza, że uwzględnienie 17% wartości sprzedaży przedsiębiorstw uczestniczących jedynie w zasadniczej części naruszenia we właściwy sposób odzwierciedla wagę naruszenia, zgodnie z wymogami przewidzianymi w art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003 i w orzecznictwie przytoczonym w pkt 165 powyżej.

187 W świetle powyższych rozważań zarzut trzeci należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na błędnym braku uwzględnienia jako okoliczności łagodzącej marginalnej roli spółki Eni w kartelu oraz braku stosowania porozumień w przedmiocie cen

188 Skarżąca twierdzi, że Komisja niesłusznie odmówiła uwzględnienia okoliczności łagodzącej w postaci marginalnej roli, jaką spółka ta pełniła w ramach kartelu, oraz braku wprowadzenia przez nią w życie antykonkurencyjnych uzgodnień. Komisja naruszyła w ten sposób art. 81 WE, art. 23 rozporządzenia nr 1/2003, wytyczne z 2006 r., a także zasadę równego traktowania i ciążący na niej obowiązek uzasadnienia. W konsekwencji skarżąca zwraca się do Sądu z żądaniem stwierdzenia nieważności całości lub części zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim dotyczy ona kwoty nałożonej na nią grzywny, a także ponownego obliczenia tej kwoty.

189 Na wstępie należy przypomnieć, że zgodnie z pkt 29 tiret trzecie wytycznych z 2006 r. kwota podstawowa grzywny może zostać obniżona, jeśli Komisja stwierdzi, że zaistniały okoliczności łagodzące, między innymi gdy dane przedsiębiorstwo dostarczy dowód, że jego udział w naruszeniu jest zasadniczo ograniczony, a w konsekwencji udowodni, że w okresie, w którym przystąpiło ono do wywołujących naruszenie przepisów porozumień, w istocie powstrzymywało się ono od stosowania postanowień tych porozumień, przyjmując na rynku postawę prokonkurencyjną. W tym samym punkcie wytyczne stanowią dalej, że sam fakt udziału przedsiębiorstwa w naruszeniu przez okres krótszy niż w przypadku innych przedsiębiorstw nie jest uznawany za okoliczność łagodzącą, gdyż okoliczność ta znajduje już odzwierciedlenie w kwocie podstawowej.

190 Strony są zgodne co do okoliczności, że z treści i struktury wytycznych z 2006 r. wynika, że do uwzględnienia okoliczności łagodzącej, o której mowa w pkt 29 tiret trzecie wytycznych z 2006 r., konieczne jest, oprócz wykazania „zasadniczo ograniczonego udziału" w porozumieniu, również wykazanie „powstrzymania się od jego stosowania", przy czym oba te elementy stanowią przesłanki kumulatywne.

191 Ponadto należy zwrócić uwagę, że zgodnie z pkt 3 tiret pierwsze wytycznych z 1998 r. „wyłącznie bierna rola [danego przedsiębiorstwa] lub pójście w ślad za liderem" w ramach realizacji naruszenia mogło stanowić okoliczność łagodzącą. Strony podzielają pogląd, że pojęcie „zasadniczo ograniczonego udziału", którym posłużono się w wytycznych z 2006 r., należy interpretować w sposób analogiczny do pojęcia „wyłącznie biernej roli" zastosowanego w wytycznych z 1998 r.

W przedmiocie biernej lub marginalnej roli spółki Eni w kartelu

– W przedmiocie zasadności zaskarżonej decyzji

192 W motywie 690 zaskarżonej decyzji Komisja oddaliła argumenty przedstawione przez skarżącą w celu wykazania, że rola, jaką odgrywała w ramach kartelu, była marginalna, uznając, że w okresie, w trakcie którego spółka Eni uczestniczyła w kartelu, jej zachowanie nie różniło się od zachowania pozostałych członków, z wyjątkiem grupy Sasol. Co się tyczy tego ostatniego przedsiębiorstwa, z motywów 685 i 686 zaskarżonej decyzji wynika, że Komisja uznała, iż odgrywało ono rolę przywódcy i podwyższyła podstawową kwotę nałożonej na nie grzywny o 50% ze względu na stwierdzenie okoliczności obciążającej.

193 Według skarżącej z akt postępowania administracyjnego wynika, że pełniła ona marginalną rolę na spotkaniach technicznych. Komisja potraktowała ją jednak tak jak wszystkich innych uczestników, naruszając zasadę równego traktowania.

194 Zgodnie z orzecznictwem w sytuacji gdy naruszenie zostało popełnione przez kilka przedsiębiorstw, należy zbadać względną wagę udziału w naruszeniu każdego z tych przedsiębiorstw (wyrok Trybunału z dnia 16 grudnia 1975 r. w sprawach połączonych od 40/73 do 48/73, 50/73, od 54/73 do 56/73, 111/73, 113/73 i 114/73, Suiker Unie i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1663, pkt 623) celem ustalenia, czy występują w odniesieniu do nich okoliczności łagodzące lub obciążające (wyrok Sądu z dnia 13 września 2010 r. w sprawie T-40/06 Trioplast Industrier przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4893, pkt 105).

195 Sąd orzekł już także, że w kontekście pkt 3 tiret pierwsze wytycznych z 1998 r. bierna rola zakłada przyjęcie przez dane przedsiębiorstwo „niezaangażowanej postawy”, czyli brak aktywnego udziału w przygotowywaniu porozumienia lub porozumień antykonkurencyjnych (ww. w pkt 194 wyrok w sprawie Trioplast Industrier przeciwko Komisji, pkt 106; zob. także podobnie ww. w pkt 161 wyrok w sprawie Cheil Jedang przeciwko Komisji, pkt 167).

196 Z orzecznictwa wynika również, że wśród tych okoliczności faktycznych, które mogą wskazywać na bierną rolę przedsiębiorstwa w kartelu, można wziąć pod uwagę znacznie rzadsze, w porównaniu ze zwykłymi uczestnikami kartelu, uczestnictwo w spotkaniach, jak również późne wejście na rynek będący przedmiotem naruszenia, niezależnie od czasu jego uczestnictwa w tym naruszeniu, lub też złożenie wyraźnych oświadczeń w tym zakresie przez przedstawicieli przedsiębiorstw trzecich uczestniczących w naruszeniu (ww. w pkt 161 wyrok w sprawie Cheil Jedang przeciwko Komisji, pkt 168; wyrok Sądu z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawach połączonych T-236/01, T-239/01, od T-244/01 do T-246/01, T-251/01 i T-252/01 Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1181, pkt 331; ww. w pkt 194 wyrok w sprawie Trioplast industrier przeciwko Komisji, pkt 107).

197 W pierwszym rzędzie skarżąca twierdzi, że późno weszła na rynek, na którym zaistniało naruszenie. Do roku 2002 jej sprzedaż ograniczała się do praktycznie do zaopatrywania spółek SIMP i SER, które wchłaniały ponad 80% jej produkcji wosków parafinowych i gaczu. Dopiero po roku 2002 Eni stopniowo rozpoczynała dostarczanie swych produktów bezpośrednio do większej liczby odbiorców końcowych.

198 W tym względzie Komisja zwróciła uwagę Sądu na fakt, że od już 1977 r. na rynku wosków parafinowych działalność prowadziła spółka Agip.

199 W odpowiedzi na pytanie na piśmie zadane przez Sąd skarżąca podniosła, że spółka Agip, której jest ona następcą, rzeczywiście produkowała woski parafinowe od 1975 r. Podkreśliła jednak, że do roku 2001 realizowała ona sprzedaż prawie wyłącznie na rzecz spółek SIMP i SER, nie dysponując prawdziwą strukturą sprzedaży swych produktów.

200 Trzeba przypomnieć, że sam fakt, iż przed rokiem 2002 przeważająca część produkowanych przez spółkę Eni wosków parafinowych była sprzedawana przez spółki SIMP i SER, nie pozwala na wykazanie, że spółka Eni późno weszła na omawiany rynek, gdyż produkcja wosków parafinowych oraz ich sprzedaż podmiotom zajmującym się odsprzedażą lub przetwórcom także świadczy o obecności na rynku.

201 W każdym wypadku należy stwierdzić, że wspomniane przez skarżącą orzecznictwo, obejmujące wyroki odnoszące się do kwestii późnego wejścia na rynek, dotyczy zastosowania wytycznych z 1998 r. Tymczasem według tych wytycznych czas trwania naruszenia miał mniejszy wpływ na wysokość grzywny, zważywszy, że liczba lat uczestnictwa w kartelu stanowiła jedynie kwotę dodatkową. Z kolei w strukturze wytycznych z 2006 r. liczba lat stanowi mnożnik wartości sprzedaży, wobec czego kwota grzywny jest arytmetycznie proporcjonalna do czasu trwania uczestnictwa w kartelu, z wyjątkiem niewielkiej części kwoty grzywny zwanej „opłatą wstępną”.

202 Tak więc w świetle nowej struktury wytycznych z 2006 r. późne wejście na rynek jest co do zasady w wystarczający sposób odzwierciedlone w niższej wartości mnożnika przyjętego ze względu na czas trwania naruszenia.

203 Sąd stoi na stanowisku, że w niniejszej sprawie sam fakt, iż przed rokiem 2002 skarżąca sprzedawała zdecydowaną większość wytwarzanych przez siebie wosków parafinowych na rzecz jedynie dwóch spółek, nie jest czynnikiem, który mógłby stanowić okoliczność łagodzącą, nawet w połączeniu z innymi elementami, o których wspomniała skarżąca.

204 W konsekwencji rozpatrywany argument skarżącej należy oddalić.

205 W drugim rzędzie Eni podnosi, że nie uczestniczyła w spotkaniach dwustronnych, z wyjątkiem sytuacji gdy potrzeba takich kontaktów była podyktowana realizacją dostaw krzyżowych miedzy dostawcami wosków parafinowych i gaczu.

206 W tym względzie należy przypomnieć, iż w motywie 275 zaskarżonej decyzji zostało powiedziane, co następuje:

„Komisja postanowiła zrezygnować z badania kontaktów dwustronnych ze względu na to, że wysiłki konieczne do udowodnienia dodatkowych elementów tego naruszenia bez wyraźnej zmiany ostatecznego rezultatu są niewspółmierne. Z tego samego powodu Komisja postanowiła zrezygnować z badania innych kontaktów, do których dochodziło poza spotkaniami technicznymi. Komisja uważa także, że w wystarczający sposób udowodniła istnienie jednolitego i ciągłego naruszenia w odniesieniu do objętych dochodzeniem praktyk”.

207 Należy zatem stwierdzić, że Komisja nie wzięła pod uwagę elementów dotyczących kontaktów dwustronnych poza spotkaniami technicznymi także w odniesieniu do pozostałych uczestników kartelu. Udział w kartelu został bowiem wykazany, w wypadku wszystkich przedsiębiorstw, na podstawie treści spotkań technicznych, w których przedsiębiorstwa te uczestniczyły. W konsekwencji argument skarżącej dotyczący braku uczestnictwa w kontaktach dwustronnych nie pozwala na wykazanie, że jej udział w kartelu był ograniczony.

208 Argument ten należy więc oddalić jako bezskuteczny.

209 W trzecim rzędzie spółka Eni podnosi, że nigdy nie wysyłała do swych konkurentów pism dotyczących zmian stosowanych przez siebie cen. W 150 zgromadzonych przez Komisję pismach skarżąca została wskazana jako adresat jedynie dwukrotnie, i to w związku z kwestiami niezwiązanymi z kartelem, a mianowicie jej zakupami parafiny od grupy Sasol.

210 Po pierwsze, z motywów 113 i 299 zaskarżonej decyzji wynika, że niektórzy uczestnicy kartelu wymieniali się pismami w sprawie cen, które wystosowali do klientów. Jednakże wymiana pism w sprawie cen nie miała bezpośredniego związku z zarzucanymi spółce Eni dyskusjami i uzgodnieniami antykonkurencyjnymi, ale wyłącznie z mechanizmem kontroli i wprowadzania w życie owych uzgodnień.

211 Po drugie, w oświadczeniu z dnia 14 czerwca 2006 r. grupa Shell wskazała, że MOL, Eni i grupa Repsol nie wysyłały klientom pism w sprawie cen, ale informowały ich o cenach ustnie. Również grupa Total często nie wysyłała pism w sprawie cen. Tak więc wobec braku kierowanych do klientów pism w sprawie cen znaczna część uczestników kartelu, czyli trzech lub czterech z dziewięciu, nie mogła uczestniczyć w wymianie takich pism między konkurentami wyłącznie ze względu na swe praktyki handlowe, i to niezależnie od tego, czy istniała po ich stronie wola przystąpienia do owej wymiany pism. W odniesieniu do tych przedsiębiorstw nie została także uwzględniona okoliczność łagodząca w postaci ograniczonego uczestnictwa w kartelu.

212 Komisja nie naruszyła zatem prawa, nie uwzględniając tej okoliczności w odniesieniu do spółki Eni.

213 W związku z tym argument ten należy oddalić.

214 W czwartym rzędzie, niezależnie od kwestii związanych z rozmowami dwustronnymi i wymianą pism w sprawie cen, skarżąca podnosi, że jej uczestnictwo w spotkaniach technicznych było mniej intensywne niż w przypadku pozostałych przedsiębiorstw. W tym względzie powołuje się ona na oświadczenie grupy Sasol, według którego „Eni nie była zbyt aktywnym uczestnikiem »Blauer Salon«” oraz na oświadczenie grupy Sasol, według którego „jeśli chodzi o ceny ustalane na spotkaniach technicznych w drodze wspólnego porozumienia, to pan S. nie przywiązywał wagi do tego, czy Eni i Repsol, które odgrywały bardzo bierną rolę na spotkaniach technicznych, przystąpiły do podwyższania cen i wykonywania podjętych decyzji”. Skarżąca twierdzi ponadto, że była jedynym przedsiębiorstwem uczestniczącym w kartelu, które nie przyczyniło się do organizowania spotkań technicznych. Nawet grupa Repsol zorganizowała jedno ze spotkań.

215 W tym względzie Sąd wyjaśnił już, iż okoliczność, że inne przedsiębiorstwa uczestniczące w tym samym kartelu mogły być bardziej aktywne niż dany uczestnik, nie oznacza, iż odgrywał on rolę wyłącznie bierną lub naśladowczą. Jedynie bowiem całkowita bierność mogłaby zostać uwzględniona, gdyby okoliczność ta została wykazana przez stronę, która się na nią powołuje (ww. w pkt 194 wyrok w sprawie Trioplast Industrier przeciwko Komisji, pkt 108; zob. także podobnie ww. w pkt 50 wyrok w sprawach połączonych Bolloré i in. przeciwko Komisji, pkt 611).

216 Takiej całkowitej bierności nie można jednak wywnioskować z okoliczności, że inkryminowane przedsiębiorstwo samo nie organizowało antykonkurencyjnych spotkań.

217 Poza tym oświadczenie grupy Shell, które zostało już zbadane w pkt 89 powyżej, jest z pewnością istotnym elementem przywołanym przez skarżącą. Jednakże sam przytoczony przez skarżącą fragment nie wystarczy do wykazania, że jej udział w kartelu był zasadniczo ograniczony.

218 Grupa Shell wspomniała wprawdzie o raczej biernej roli, jaką przedstawiciele spółek Eni i Repsol odgrywali na spotkaniach technicznych. Obecność obu tych spółek na rzeczonych spotkaniach wywołała jednak u pozostałych uczestników przeświadczenie, że ci dwaj liczący się producenci również uczestniczyli w antykonkurencyjnych uzgodnieniach. Co więcej, w tym samym oświadczeniu grupa Shell wśród przedsiębiorstw, które porozumiały się w przedmiocie podwyżek cen oraz cen minimalnych, wymieniła także spółkę Eni.

219 Należy w tym względzie przypomnieć, że Eni systematycznie uczestniczyła w spotkaniach technicznych w latach 2002–2005, gdyż była obecna na co najmniej dziesięciu z trzynastu spotkań technicznych, które odbyły się w tym okresie.

220 W świetle wszystkich tych rozważań Sąd dochodzi do wniosku, że Komisja nie naruszyła art. 81 WE, art. 23 rozporządzenia nr 1/2003, wytycznych z 2006 r. ani zasady równego traktowania, stwierdzając w motywie 690 zaskarżonej decyzji, że „w okresie, w którym spółka Eni uczestniczyła w kartelu, jej zachowanie nie różniło się od zachowania jego pozostałych członków".

221 Pozostałe argumenty skarżącej nie pozwalają podważyć tego wniosku.

222 W pierwszym rzędzie skarżąca podnosi, że nie mogła skorzystać z okoliczności łagodzących w postaci skutecznej współpracy z Komisją poza zakresem zastosowania komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. Chociaż spółka Eni dostarczyła wszystkich informacji, jakimi dysponowała, to właśnie ze względu na jej marginalną rolę w ramach spotkań technicznych nie była w posiadaniu dotyczących tych spotkań dokumentów, które pozwoliłyby wzmocnić dowody istnienia kartelu. Wobec tego została ona podwójnie ukarana ze względu na brak uznania jej biernej roli.

223 Po pierwsze, jak trafnie podniosła w tym względzie Komisja, ponieważ spółka Eni była w pełni świadoma antykonkurencyjnych praktyk, jakie były podejmowane na spotkaniach technicznych, nic nie stało na przeszkodzie, aby złożyła ona wniosek o złagodzenie sankcji przed pozostałymi uczestnikami i aby skorzystała dzięki temu z całkowitego lub częściowego zwolnienia z grzywny na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r.

224 Po drugie, należy przypomnieć, że komunikat w sprawie współpracy z 2002 r. w pkt 3 i 4 stanowi, co następuje:

„Komisja zdaje sobie sprawę, że niektóre przedsiębiorstwa zaangażowane w […] nielegaln[e] porozumie[nia] pragną wycofać się z udziału w nich i poinformować Komisję o istnieniu takich porozumień, lecz zniechęcają ich [je] do tego wysokie kary pieniężne [grzywny], na które są one ewentualnie narażone. Komisja uznała, że w interesie [Unii] leży przyznanie preferencyjnego traktowania przedsiębiorstwom współpracującym z nią. Dla konsumentów i obywateli ważniejsze jest zapewnienie, że [by] poufne porozumienia kartelowe są [były] wykrywane i karane, niż samo tylko ukaranie tych przedsiębiorstw, co umożliwia Komisji wykrycie i zakazanie takich praktyk".

225 Wynika stąd, że celem programu łagodzenia sankcji nie jest przyznanie przedsiębiorstwom, które uczestniczyły w kartelach i zostały poinformowane o wszczęciu postępowania Komisji, możliwości uniknięcia skutków finansowych ich odpowiedzialności, lecz jest nim ułatwienie wykrywania takich praktyk w interesie konsumentów i obywateli europejskich poprzez zachęcenie uczestników karteli do ich ujawnienia, a następie, w ramach postępowania administracyjnego wsparcie wysiłków Komisji podejmowanych w celu odtworzenia przebiegu istotnych faktów, o ile to tylko możliwe. Wobec tego korzyści, jakie mogą uzyskać przedsiębiorstwa uczestniczące w takich praktykach, nie mogą przekraczać poziomu, który jest konieczny do zapewnienia pełnej skuteczności programu łagodzenia sankcji i prowadzonego przez Komisję postępowania administracyjnego.

226 Żaden interes konsumentów europejskich nie wymaga jednak, by Komisja przyznała zwolnienie z grzywny lub obniżkę jej kwoty większej liczbie przedsiębiorstw niż jest to konieczne do zapewnienia pełnej skuteczności programu łagodzenia sankcji i postępowania administracyjnego. Dlatego nie jest uzasadnione przyznanie takiego zwolnienia lub obniżki przedsiębiorstwom innym niż te, które jako pierwsze dostarczyły dowodów umożliwiających Komisji nakazanie kontroli lub stwierdzenie naruszenia bądź w inny sposób skutecznie pomogły w prowadzeniu postępowania administracyjnego.

227 Dlatego przedsiębiorstwa, które obiektywnie nie przedstawiły informacji znacząco posuwających naprzód prowadzone przez Komisję dochodzenie, nie mogą skutecznie powoływać się na okoliczności wynikające z ich własnej sytuacji, a nie z działania Komisji, które rzekomo utrudniło im współpracę. Wartość współpracy jest bowiem oceniana na podstawie użyteczności wniesionego w tę współpracę przez dane przedsiębiorstwa wkładu w prowadzenie przez Komisję postępowania administracyjnego.

228 W związku z tym należy oddalić ten argument skarżącej.

229 W drugim rzędzie skarżąca podnosi, że mimo iż regularnie uczestniczyła ona w spotkaniach technicznych w latach 2002–2005, interesowały ją jedynie rozmowy o charakterze technicznym, a nie antykonkurencyjna treść tych spotkań.

230 W tym względzie należy odesłać do analizy przedstawionej w pkt 108–114 powyżej, z której wynika, że skarżąca nie wykazała swego braku zainteresowania i że w każdym razie nie jest to okoliczność istotna dla oceny odpowiedzialności za popełnione naruszenie.

231 Wynika stąd, że Komisja w żaden sposób nie naruszyła prawa przy ocenie rzekomo marginalnej lub biernej roli spółki Eni w kartelu, gdyż ocena ta wpisuje się w analizę przesłanki dotyczącej zasadniczo ograniczonego udziału w kartelu (zob. pkt 220 powyżej).

– W przedmiocie uzasadnienia zaskarżonej decyzji

232 Co się tyczy zarzucanego Komisji braku uzasadnienia decyzji, należy zaznaczyć, że argumenty przedstawione przez skarżącą na stronach 41–43 odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów to w istocie te same argumenty co te przedstawione w pkt 193, 197, 205, 209 i 214 powyżej.

233 Dostarczone przez Komisję uzasadnienie oddalenia argumentów skarżącej jest wprawdzie zwięzłe. W motywie 690 zaskarżonej decyzji Komisja ograniczyła się do wskazania, że „w okresie, w którym spółka Eni uczestniczyła w kartelu, jej zachowanie nie różniło się od zachowania jego pozostałych członków”.

234 Jednak zgodnie z orzecznictwem wymóg uzasadnienia należy oceniać w świetle okoliczności danego przypadku, w szczególności treści aktu, charakteru podniesionych argumentów, a także interesu, jaki w uzyskaniu wyjaśnień mogą mieć adresaci aktu lub inne osoby, których dotyczy on bezpośrednio i indywidualnie. Nie jest wymagane, by uzasadnienie wyszczególniało wszystkie istotne elementy faktyczne i prawne, ponieważ ocena, czy uzasadnienie aktu spełnia wymogi art. 253 WE, winna opierać się nie tylko na jego brzmieniu, ale także uwzględniać okoliczności jego wydania, jak również całość przepisów prawa regulujących daną dziedzinę (wyroki: z dnia 2 kwietnia 1998 r. w sprawie C-367/95 P Komisja przeciwko Sytraval i Brink’s France, Rec. s. I-1719, pkt 63; z dnia 10 lipca 2008 r. w sprawie C-413/06 P Bertelsmann i Sony Corporation of America przeciwko Impala, Zb.Orz. s. I-4951, pkt 166, 178).

235 Tymczasem w niniejszej sprawie Komisja wskazała, że wzięła pod uwagę wyłącznie okres uczestnictwa skarżącej w kartelu. Wskazała zatem, że argument dotyczący późnego wejścia skarżącej na rynek nie może zostać uwzględniony.

236 Jeśli chodzi o brak uczestnictwa skarżącej w kontaktach dwustronnych oraz wymianie pism w sprawie cen, to wystarczy przypomnieć, że w celu udowodnienia naruszenia Komisja nie wzięła pod uwagę materiałów dowodowych dotyczących spotkań dwustronnych przeprowadzanych poza spotkaniami technicznymi (zob. pkt 207 i 208 powyżej). Komisji nie można jednak przypisać żadnego braku uzasadnienia ze względu na nieprzeprowadzenie szczegółowej analizy argumentów, które są zasadniczo pozbawione znaczenia dla oceny okoliczności łagodzących w szczególnym kontekście zaskarżonej decyzji.

237 Zresztą co się tyczy stwierdzenia Komisji, że „w okresie, w którym spółka Eni uczestniczyła w kartelu, jej zachowanie nie różniło się od zachowania jego pozostałych członków”, w przedstawionym przez Komisję uzasadnieniu dotyczącym tej kwestii należy uwzględnić przeprowadzoną w zaskarżonej decyzji analizę treści spotkań technicznych i dowodów dotyczących obecności spółki Eni na owych

spotkaniach. Analizę tę oraz sformułowane w jej ramach wnioski należy ponadto oceniać na tle wszystkich dokumentów i oświadczeń, które zostały udostępnione skarżącej i które należą do kontekstu zaskarżonej decyzji.

238 Chociaż prawdą jest, że grupy Sasol i Shell wspominają o raczej biernej czy „niezbyt aktywnej" roli przedstawicieli spółki Eni podczas spotkań technicznych, to należy podkreślić, że w tym samym oświadczeniu z dnia 14 czerwca 2006 r. grupa Shell wymieniła także spółę Eni wśród przedsiębiorstw, które porozumiały się w przedmiocie podwyżek cen i cen minimalnych oraz wyjaśniła, że MOL, grupa Repsol i Eni nie wysyłały do swych klientów po spotkaniach technicznych pism informujących o podwyżkach cen, ale „raczej powiadamiały ich o takich podwyżkach w formie ustnej" (zob. pkt 89 powyżej). Tak więc, biorąc także pod uwagę zawarte w zaskarżonej decyzji zasadne twierdzenia dotyczące obecności spółki Eni na co najmniej dziesięciu z trzynastu spotkań technicznych, które miały miejsce w okresie od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r., należy stwierdzić, że decyzja ta zawiera wystarczająco dużo elementów umożliwiających wyjaśnienie, zarówno spółce Eni, jak i sądowi Unii, powodów, dla których udziału spółki Eni w kartelu nie można uznać za zasadniczo ograniczony.

239 Wynika stąd, że Komisja nie naruszyła ciążącego na niej obowiązku uzasadnienia w odniesieniu do rzekomo marginalnej lub biernej roli spółki Eni w ramach naruszenia.

240 W świetle powyższej analizy należy oddalić zastrzeżenie dotyczące braku uwzględnienia marginalnej lub biernej roli spółki Eni w ramach naruszenia.

W przedmiocie braku stosowania przez spółkę Eni porozumień w zakresie ustalania cen

241 Należy zaznaczyć, że zasadniczo ograniczony udział w porozumieniu i powstrzymanie się od stosowania jego postanowień stanowią kumulatywne przesłanki uwzględnienia okoliczności łagodzącej przewidzianej w pkt 29 tiret trzecie wytycznych z 2006 r. Tymczasem skarżąca nie wykazała, że jej udział był zasadniczo ograniczony. Dlatego jej zastrzeżenie oparte na niezgodności z prawem oddalenia w zaskarżonej decyzji jej argumentów dotyczących powstrzymania się od stosowania porozumienia nie może w żadnym razie prowadzić do wniosku, że Komisja naruszyła wytyczne z 2006 r.

242 W każdym wypadku Sąd zbada argumenty skarżącej w trosce o zapewnienie, aby jego analiza była wyczerpująca.

– W przedmiocie zasadności zaskarżonej decyzji

243 W motywie 695 zaskarżonej decyzji Komisja wskazała, że:

„[…] W odniesieniu do argumentów spółki Eni Komisja zwraca uwagę, że z danych przedstawionych przez spółkę Eni w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wynika, że w latach 2002–2005 spółka ta pięciokrotnie podwyższyła swe ceny. Komisja zwraca również uwagę, że chociaż próby podwyższania cen nie często kończyły się pomyślnie, to przyczyną tego był brak akceptacji wyższych cen przez klientów, a nie zachowanie przedsiębiorstwa powołującego się na okoliczność łagodzącą. W konsekwencji Komisja uważa, że argumenty spółki Eni […] nie dowodzą ani braku stosowania, ani braku prób wprowadzania podwyżek cen. Co się tyczy pism w sprawie cen, Komisja wyjaśniła już, że pisma te nie były jedynym z narzędzi służących wprowadzaniu w życie porozumień. Okoliczność, że Komisja nie była w stanie dostarczyć dowodu na to, iż pisma te zawsze były wysyłane i otrzymywane, nie pozwala zatem uznać, że wprowadzanie w życie porozumień nie miało miejsca. W tym kontekście Komisja uważa także, że informacje na temat podwyżek cen mogły być przekazywane w inny sposób między uczestnikami spotkań technicznych".

244 Zgodnie z orzecznictwem należy zbadać, czy okoliczności, na które powołuje się skarżąca, mogą pomóc w ustaleniu, że w okresie, w którym brała ona udział w porozumieniach mających znamiona naruszenia, w istocie powstrzymywała się od stosowania postanowień tych porozumień, przyjmując na rynku postawę prokonkurencyjną (wyrok Sądu z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie T-224/00 Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients przeciwko Komisji, Rec. s. II-2597, pkt 268; ww. pkt 50 wyrok w sprawach połączonych Bolloré i in. przeciwko Komisji, pkt 625).

245 Z utrwalonego orzecznictwa wynika również, że okoliczność, iż dane przedsiębiorstwo, którego uczestnictwo w uzgodnieniach cenowych z jego konkurentami zostało wykazane, nie zachowuje się na danym rynku według ustaleń poczynionych z konkurentami, niekoniecznie musi być uwzględniona jako okoliczność łagodząca przy obliczaniu kwoty grzywny. Przedsiębiorstwo, które – mimo uzgodnień z konkurentami – stosuje na rynku politykę mniej lub bardziej niezależną, może po prostu próbować wykorzystywać kartel dla swoich celów (ww. w pkt 144 wyrok w sprawie Cascades, pkt 230; ww. w 165 wyrok w sprawie Jungbunzlauer przeciwko Komisji, pkt 269).

246 W tym kontekście należy sprawdzić, czy okoliczności takie pozwalają ustalić, iż w okresie, w trakcie którego skarżąca przystąpiła do porozumień stanowiących naruszenie, rzeczywiście uchylała się ona od ich stosowania poprzez przyjęcie konkurencyjnej postawy na rynku lub iż przynajmniej wyraźnie i w znaczącym stopniu naruszała zobowiązania mające na celu wprowadzenie tego kartelu w życie, do tego stopnia, iż zakłócała samo funkcjonowanie tego kartelu (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie T-26/02 Daiichi Pharmaceutical przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-713, pkt 113).

247 W pierwszym rzędzie skarżąca podnosi, że nigdy nie wprowadzała podwyżek cen ustalonych przez innych uczestników podczas spotkań technicznych. Odsyła ona w tym względzie do argumentów przedstawionych w ramach zarzutu drugiego. Przedstawiona przez nią tabela ilustrująca zmiany cen parafiny „133” świadczy o występowaniu wahań cen, a nie o serii podwyżek, o których wspomniano w zaskarżonej decyzji. Skarżąca odsyła również do swych argumentów dotyczących indeksacji jej cen na podstawie notowań publikowanych w biuletynie ISIS-LOR w odniesieniu do sprzedaży na rzecz spółek SIMP i SER.

248 Przede wszystkim należy przypomnieć, że podobne argumenty zostały zbadane w pkt 140 i nast. powyżej.

249 Wspomniana wyżej tabela dotyczy bowiem jedynie sprzedaży parafiny „133” spółce SIMP, w wypadku której ceny stosowane przez skarżącą najwyraźniej były raczej stabilne i która, ze względu na swą siłę nabywczą, mogła skutecznie przeciwstawiać się próbom podwyższania cen przez spółkę Eni. Wskazana tabela nie zawiera żadnych informacji na temat zmian cen stosowanych przez spółkę Eni względem klientów końcowych, bardziej narażonych na manipulacje cenowe będące efektem działań kartelu. Należy nadmienić, że parafina „133” stanowi tylko jeden z licznych rodzajów wosków parafinowych wytwarzanych przez skarżącą. Dlatego przekazane przez skarżącą informacje są bardzo wybiórcze i w żadnym wypadku nie można z nich wyprowadzać wniosków na temat pełnej gamy wosków parafinowych wytwarzanych przez nią i sprzedawanych wszystkim nabywcom.

250 Skarżąca nie może ponadto skutecznie zarzucać Komisji, że nie istnieje związek pomiędzy informacjami udostępnianymi na spotkaniach technicznych a zawartą w skardze tabelą. Z szeregu przytoczonych wyżej oświadczeń wynika bowiem, że podwyżki cen uzgodnione podczas spotkań technicznych nie mogły co do zasady być w pełni stosowane wobec klientów. Grupa Shell oświadczyła, że można było wprowadzić w życie około dwóch trzecich uzgodnionych podwyżek. Poza tym wiele zawartych w aktach sprawy dokumentów świadczy o tym, że uczestnicy często w ogólne nie mogli wprowadzić w życie uzgodnionej podwyżki. Co więcej, uczestnicy często skupiali swe wysiłki na utrzymaniu cen lub zahamowaniu ich spadku, a nie na uzgodnionym ich podwyższaniu.

251 Należy dodać, że zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 42 powyżej dowody dotyczące karteli są zazwyczaj fragmentaryczne i rozproszone, tak jak w niniejszej sprawie, w której Komisja zdołała tylko odtworzyć przebieg niewielkiej części spotkań technicznych. Już z tego powodu Komisja rzadko jest w stanie zbadać związek między wynikiem niezgodnych z prawem rozmów na temat cen a zmianami cen wprowadzanymi przez poszczególnych uczestników kartelu. Nieuzasadnione jest zatem uwzględnianie po stronie uczestników kartelu okoliczności łagodzącej w postaci braku stosowania porozumień w przedmiocie cen wyłącznie na tej podstawie, że wprowadzane wobec niektórych klientów zmiany cen określonych produktów nie mogą zostać bezpośrednio powiązane z fragmentarycznymi i rozproszonymi informacjami, jakimi może dysponować Komisja.

252 Wreszcie okoliczność, że cena parafiny „133” sprzedawanej spółce SIMP między dniem 1 stycznia 2002 r. a dniem 1 kwietnia 2005 r. wzrosła z 542 EUR do 588 EUR, czyli tylko o 8,48%, nie pozwala w każdym razie wykazać, że Eni naruszyła zobowiązania mające na celu wprowadzenie kartelu w życie, do tego stopnia, iż zakłóciła samo jego funkcjonowanie.

253 Dlatego argumenty skarżącej dotyczące omawianej tabeli ilustrującej zmiany cen nie pozwalają wykazać, że rzeczywiście powstrzymała się ona od stosowania praktyk noszących znamiona naruszenia.

254 W drugim rzędzie skarżąca podnosi, że nie uczestniczyła w wymianie kierowanych do klientów pism informujących o podwyżkach cen, podczas gdy pisma takie były wzajemnie podawane do wiadomości pomiędzy niektórymi z pozostałych uczestników kartelu.

255 W tym względzie wystarczy przypomnieć stwierdzenie zawarte w pkt 211 powyżej, w myśl którego znaczna część uczestników kartelu, czyli trzech lub czterech z dziewięciu, w tym skarżąca, nie kierowało do klientów pism w sprawie cen, gdyż uczestnicy ci powiadamiali o swych cenach w formie ustnej.

256 Poza tym wprowadzanie w życie kartelu polegało zasadniczo na uwzględnianiu w trakcie negocjacji cenowych z klientami informacji uzyskanych na spotkaniach technicznych. Dlatego brak uczestnictwa spółki Eni w wymianie pism w sprawie cen, która była raczej mechanizmem kontroli wprowadzania w życie porozumień w przedmiocie cen, nie pozwala wykazać, że spółka ta powstrzymała się od stosowania noszących znamiona naruszenia praktyk.

257 Z powyższych rozważań wynika, że zastrzeżenie skarżącej oparte na jej rzekomym powstrzymaniu się od naruszenia nie jest zgodne z rzeczywistym stanem rzeczy.

258 Wobec tego Komisja nie naruszyła w tym kontekście ani art. 81 WE, ani art. 23 rozporządzenia nr 1/2003, ani wytycznych z 2006 r., ani też zasady równego traktowania.

– W przedmiocie uzasadnienia zaskarżonej decyzji

259 W odniesieniu do zarzucanego Komisji naruszenia obowiązku uzasadnienia trzeba przypomnieć, że obok rozważań zawartych w motywie 695 zaskarżonej decyzji należy wziąć pod uwagę przeprowadzoną przez Komisję w zaskarżonej decyzji analizę dotyczącą treści spotkań technicznych i dowodów uczestnictwa spółki Eni w tych spotkaniach. Wskazaną analizę oraz sformułowane w jej ramach wnioski należy ponadto postrzegać w kontekście wszystkich dokumentów i oświadczeń, które zostały udostępnione skarżącej i które należą do kontekstu zaskarżonej decyzji.

260 Przedstawione w niniejszej sprawie uzasadnienie pozwala zarówno skarżącej, jak i Sądowi, zrozumieć powody, dla których Komisja odmówiła uznania, że skarżąca powstrzymała się od naruszenia.

261 Oznacza to, że żadna z dwóch kumulatywnych przesłanek uwzględnienia okoliczności łagodzącej przewidzianej w pkt 29 tiret trzecie wytycznych z 2006 r. nie została spełniona w niniejszej sprawie. Komisja wykazała bowiem w wymagany prawem sposób, że uczestnictwo spółki Eni w kartelu nie było zasadniczo ograniczone i że w rzeczywistości nie powstrzymała się ona od stosowania antykonkurencyjnych porozumień poprzez przyjęcie prokonkurencyjnej postawy na rynku.

262 Na marginesie należy podkreślić, że Sąd szczegółowo zbadał dokumentację, na której Komisja oparła się w zaskarżonej decyzji. W wykonaniu nieograniczonego prawa orzekania Sąd dochodzi do wniosku, że nie jest uzasadniona żadna obniżka kwoty nałożonej na skarżącą grzywny ze względu na jej rzekomo ograniczone uczestnictwo w kartelu, rzekomo marginalną lub bierną rolę w tym kartelu, rzekome powstrzymanie się od stosowania antykonkurencyjnych porozumień lub rzekomy brak wprowadzania w życie przez skarżącą uzgodnień kartelu.

263 Wobec powyższego należy oddalić zarzut piąty.

W przedmiocie zarzutu szóstego, opartego na błędnym braku uwzględnienia jako okoliczności łagodzącej zaniedbania spółki Eni

264 Skarżąca podnosi, że Komisja błędnie odmówiła uwzględnienia względem niej okoliczności łagodzącej dotyczącej zaniedbania. Komisja naruszyła w ten sposób art. 81 WE, art. 23 rozporządzenia nr 1/2003 i wytyczne z 2006 r. Skarżąca zwraca się do Sądu o stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim Komisja odmówiła uwzględnienia względem niej wskazanej okoliczności łagodzącej, a w konsekwencji ponowne obliczenie wysokości grzywny.

265 Na wstępie należy przypomnieć, że zgodnie z pkt 29 tiret drugie wytycznych z 2006 r., dotyczącym okoliczności łagodzących, kwota podstawowa grzywny może zostać obniżona, jeżeli dane przedsiębiorstwo dostarczy dowód, że naruszenie przepisów spowodowane było zaniedbaniem.

266 Według motywu 708 zaskarżonej decyzji:

„Eni twierdzi również, że nie miała zamiaru popełnienia naruszenia, biorąc pod uwagę fakt, iż jej przedstawiciel […] uczestniczył w spotkaniach bez najmniejszego zamiaru naruszenia reguł konkurencji […]. Podczas przesłuchania Eni oświadczyła, że jej przedstawiciel sądził, iż uczestniczy w zgodnych z prawem spotkaniach EWF, podczas gdy w rzeczywistości uczestniczył w spotkaniach technicznych. Komisja zwraca uwagę, że oświadczenia spółki Eni nie są poparte żadnymi dowodami. Komisja uważa, że jest mało prawdopodobne, aby przedstawiciele spółki Eni uczestniczyli w spotkaniach, nie mając takiego zamiaru. Co się tyczy przeświadczenia pana [MO.], że uczestniczył on w spotkaniach EWF, Komisja nie rozumie, jak mogło dojść do takiego nieporozumienia, skoro ani w zaproszeniach, ani przy organizacji spotkań nie wskazano na jakikolwiek ich związek z EWF”.

267 Skarżąca podnosi, że dostarczyła dowody dotyczące swego zaniedbania. Powołuje się w tym względzie na notatkę pana MO. skierowaną do jego przełożonego, pana D., z której wynika, że uczestniczył on w „spotkaniu głównych europejskich producentów parafiny i gaczu, zorganizowanym w ramach organizacji EWF, do której [Eni] niedawno ponownie przystąpiła”. Ma stąd wynikać, że pan MO. był przekonany, iż brał udział w zgodnych z prawem spotkaniach organizowanych w ramach EWF.

268 W tym względzie należy zaznaczyć, że w niniejszej sprawie nie można wykazać zaniedbania spółki Eni, gdyż antykonkurencyjna treść spotkań technicznych była jasna i oczywista, a mimo to pan MO. uczestniczył w co najmniej dziesięciu z trzynastu spotkań technicznych, które miały miejsce w okresie od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r.

269 Wobec ewidentnie antykonkurencyjnej treści spotkań technicznych okoliczność, że wedle informacji przekazanej przez pana MO. panu D. były to spotkania organizowane pod egidą EWF, jest pozbawiona znaczenia.

270 Na marginesie, kwestia, czy pan D. miał prawidłowe wyobrażenie o rozmowach, jakie toczyły się na spotkaniach technicznych, jest także pozbawiona znaczenia. Uprawnienie Komisji do nakładania sankcji na przedsiębiorstwo, które popełniło naruszenie, zakłada bowiem jedynie bezprawne działanie osoby, która jest generalnie upoważniona do działania na rachunek przedsiębiorstwa (wyrok z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 Musique diffusion française i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1825, pkt 97; ww. w pkt 196 wyrok w sprawach połączonych Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, pkt 277). Tymczasem należy uznać, że pan MO., jako menadżer ds. produktów, zatrudniony najpierw przez spółkę AgipPetroli, a następnie przez spółkę Eni, był generalnie upoważniony do działania w imieniu spółki Eni.

271 Co się tyczy argumentów skarżącej opartych na braku po stronie spółki Eni interesu w uczestnictwie w kartelu, należy odesłać do analizy przedstawionej w pkt 108–121 powyżej.

272 Zarzut szósty należy zatem oddalić.

W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na błędnym uwzględnieniu okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia

273 Skarżąca podnosi, że Komisja naruszyła art. 81 WE, art. 23 rozporządzenia nr 1/2003, wytyczne z 2006 r., zasady pewności prawa i równego traktowania, a także dopuściła się nadużycia władzy, podwyższając kwotę podstawową grzywny o 60% w efekcie uwzględnienia okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia. W konsekwencji wnosi ona do Sądu o stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim Komisja podwyższyła w niej o 60% kwotę nałożonej na tę spółkę grzywny z tytułu powrotu do naruszenia. Posiłkowo wnosi ona do Sądu o zmniejszenie zastosowanej przez Komisję stawki podwyżki.

274 Punkt 28 wytycznych z 2006 r. stanowi, że kwota podstawowa grzywny może zostać podwyższona, jeżeli Komisja stwierdzi występowanie okoliczności obciążających. Jedną z okoliczności obciążających jest powrót do naruszenia, zdefiniowany w tym samym punkcie jako kontynuowanie lub ponowne dokonanie przez przedsiębiorstwo naruszenia identycznego lub podobnego, po stwierdzeniu przez Komisję lub krajowy organ ochrony konkurencji naruszenia postanowień przepisów art. 81 lub 82 przez to przedsiębiorstwo. W takim wypadku kwota podstawowa grzywny może zostać podwyższona nawet o 100% za każde stwierdzone naruszenie.

275 Pojęcie powrotu do naruszenia, obecne w niektórych krajowych porządkach prawnych, oznacza sytuację, w której osoba dokonuje ponownych naruszeń po ukaraniu jej za podobne naruszenia (wyroki Sądu: z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie T-141/94 Thyssen Stahl przeciwko Komisji, Rec. s. II-347, pkt 617; z dnia 30 września 2003 r. w sprawie T-203/01 Michelin przeciwko Komisji, Rec. s. II-4071, pkt 284).

276 Ewentualny powrót do naruszenia jest jednym z czynników, jakie należy wziąć pod uwagę przy przeprowadzaniu analizy wagi spornego naruszenia (ww. w pkt 42 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 91; ww. w pkt 160 wyrok w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 26).

277 W niniejszej sprawie, według motywu 673 zaskarżonej decyzji, przed rozpoczęciem swego uczestnictwa w kartelu Eni lub jej spółki zależne były adresatami wcześniejszych decyzji Komisji dotyczących karteli. Chodzi tu o decyzję Komisji 86/398/EWG z dnia 23 kwietnia 1986 r. dotyczącą postępowania na podstawie art. [81 WE] (sprawa IV/31.149 – Polipropylen) (Dz.U. L 230, s. 1, zwaną dalej „decyzją

w sprawie Polipropylen") i decyzję Komisji 94/599/WE z dnia 27 lipca 1994 r. dotyczącą postępowania na mocy art. [81 WE] (sprawa IV/31.865 – PVC) (Dz.U. L 239, s. 14, zwaną dalej „decyzją w sprawie PVC II").

278 Skarżąca podnosi, że nigdy nie była adresatem żadnej decyzji dotyczącej naruszenia. Postępowania, które zakończyły się wydaniem decyzji w sprawach Polipropylen oraz PVC II, były prowadzone odpowiednio przeciwko spółkom Anic SpA i EniChem SpA. W decyzjach tych nie wspomniano w żadnym miejscu o spółce Eni. Spółka ta nie otrzymała żądań przedstawienia informacji, nie uczestniczyła w żadnym charakterze w owych postępowaniach i nie miała możliwości skorzystania z przysługującego jej prawa do obrony.

279 W zaskarżonej decyzji Komisja obiektywnie przypisała więc spółce Eni odpowiedzialność za działania innych podmiotów prawnych, i to z mocą wsteczną, bo po 25 latach. Takie podejście stanowi naruszenie zasady odpowiedzialności osobistej, zasady pewności prawa, a także prawa do obrony spółki Eni, gdyż w czasie gdy wydane zostały decyzje w sprawach Polipropylen i PVC II, spółka ta nie była w stanie zakwestionować odpowiedzialności, którą Komisja przypisała jej później w zaskarżonej decyzji.

280 Komisja stoi na stanowisku, że w swym twierdzeniu skarżąca nie wzięła pod uwagę orzecznictwa dotyczącego domniemania rzeczywistego wywierania decydującego wpływu przez spółkę dominującą na zachowanie handlowe spółki zależnej, którą kontroluje w pełni lub prawie w pełni. W takim wypadku Komisja nie musi przedstawiać żadnego dodatkowego dowodu, jeśli zainteresowane spółki same nie przedstawiły materiałów dowodowych pozwalających obalić owo domniemanie, a tak właśnie było w niniejszej sprawie.

281 Z argumentacji stron wynika, że zasadniczą kwestią poddaną ocenie Sądu w ramach rozpatrywanego zarzutu jest zastosowanie domniemania jedności gospodarczej między spółką dominującą a w pełni kontrolowanymi przez nią spółkami zależnymi, w szczególnym kontekście powrotu do naruszenia, w sytuacji gdy spółki zależne popełniły naruszenia, za które Komisja wymierzyła sankcje we wcześniejszych decyzjach, w których odpowiedzialność za działania spółek zależnych nie została jednak przypisana spółce dominującej.

282 Należy przypomnieć, że prawo konkurencji Unii dotyczy działalności przedsiębiorstw, a pojęcie przedsiębiorstwa obejmuje każdy podmiot wykonujący działalność gospodarczą, niezależnie od jego statusu prawnego i sposobu jego finansowania (zob. wyrok Trybunału z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8237, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

283 Zachowanie antykonkurencyjne jednego przedsiębiorstwa można zatem przypisać drugiemu przedsiębiorstwu, w przypadku gdy to pierwsze nie określało w sposób autonomiczny swojego zachowania rynkowego, w szczególności ze względu na więzy ekonomiczne i prawne łączące oba te przedsiębiorstwa (wyrok Trybunału z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5425, pkt 117; ww. w pkt 282 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 58).

284 W szczególnym przypadku gdy spółka dominująca posiada 100% kapitału swej spółki zależnej, która popełniła naruszenie zasad konkurencji Unii, po pierwsze, ta spółka dominująca może wywierać decydujący wpływ na zachowanie swej spółki zależnej, a po drugie, istnieje wzruszalne domniemanie, że spółka dominująca rzeczywiście wywiera taki decydujący wpływ na swą spółkę zależną. W tych okolicznościach wystarczy, że Komisja wykaże, iż cały kapitał spółki zależnej znajduje się w posiadaniu spółki dominującej, aby przyjąć, że ta ostatnia wywiera decydujący wpływ na politykę handlową swej spółki zależnej. Komisja będzie zatem mogła uznać spółkę dominującą za solidarnie odpowiedzialną za zapłatę grzywny nałożonej na spółkę zależną, chyba że spółka dominująca, na której spoczywa ciężar

obalenia domniemania, przedstawi wystarczające dowody mogące wykazać, że jej spółka zależna działa na rynku w sposób autonomiczny (zob. ww. w pkt 282 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 60, 61 i przytoczone tam orzecznictwo).

285 Zgodnie z orzecznictwem w celu obalenia tego domniemania zainteresowane spółki powinny przedstawić wszelkie okoliczności dotyczące powiązań organizacyjnych, gospodarczych i prawnych pomiędzy spółką zależną a spółką dominującą, które ich zdaniem mogą dowodzić, że spółki te nie stanowią jednolitej jednostki gospodarczej. W trakcie oceny Sąd musi bowiem uwzględnić całość okoliczności, które zostały przedstawione przez strony i które mogą różnić się pod względem charakteru i znaczenia w zależności od cech każdego przypadku (wyroki Sądu: z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawie T-112/05 Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5049, pkt 65; z dnia 13 lipca 2011 r. w sprawie T-39/07 Eni przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4457, pkt 95).

286 W niniejszej sprawie skarżąca podnosi, że przypisanie jej a posteriori fikcyjnej odpowiedzialności w celu udowodnienia powrotu do naruszenia, na podstawie domniemania jedności gospodarczej między spółką zależną a spółką dominującą opartej na powiązaniach kapitałowych czyni to domniemanie niewzruszalnym, gdyż w postępowaniach zakończonych wydaniem decyzji w sprawie Polipropylen i decyzji w sprawie PVC II nie mogła ona skorzystać z prawa do brony.

287 Komisja ograniczyła się do wskazania w motywach 674–676 zaskarżonej decyzji, że decyzja w sprawie Polipropylen została skierowana między innymi do spółki Anic, zaś decyzja w sprawie PVC II została skierowana między innymi do spółki EniChem. Według Komisji w okresie, w którym zostały popełnione odpowiednie naruszenia, wskazani adresaci wchodzili w skład „grup, które później rozwinęły się, by stać się obecnie grupą Eni”, wobec czego Eni była już adresatem wcześniejszych decyzji stwierdzających naruszenie art. 81 WE.

288 Następnie, opierając się na ww. w pkt 275 wyroku w sprawie Michelin przeciwko Komisji (pkt 290), w motywie 678 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, co następuje:

„[…] Decyzje [w sprawach Polipropylen i PVC II] zostały wydane wobec podmiotów, które w czasie popełnienia naruszenia wchodziły w skład jednego przedsiębiorstwa […]. Powrót do naruszenia może także zostać stwierdzony względem spółki zależnej danej grupy na podstawie naruszenia przeszłego popełnionego przez inną spółkę zależną tej samej grupy, nawet jeśli spółka dominująca nie była adresatem poprzedniej decyzji zakazującej […]. W każdym razie [wypadku] wewnętrzne reorganizacje nie mogą mieć wpływu na ocenę istnienia tej okoliczności obciążającej. Komisja zwraca także uwagę, że nie ma obowiązku kierowania decyzji do spółki będącej na szczycie grupy, ale może swobodnie wybrać adresata decyzji”.

289 W pierwszym rzędzie należy zaznaczyć, że w postępowaniu, w którym zapadł ww. w pkt 275 wyrok w sprawie Michelin, inaczej niż w obecnym wypadku, strona skarżąca nie kwestionowała przynależności obu spółek zależnych i spółki dominującej do tego samego przedsiębiorstwa ani też nie podniosła zarzutu naruszenia prawa do obrony spółki dominującej w odniesieniu do wstecznego przypisania odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez inną spółkę zależną, będącą adresatem wcześniejszej decyzji. To właśnie z tego powodu we wskazanym wyroku Sąd mógł oddalić skargę bez wypowiadania się w przedmiocie ewentualnego uwzględnienia okoliczności pozwalających obalić domniemanie odpowiedzialności ani skorzystania w tym kontekście z prawa do obrony. Z kolei w niniejszej sprawie, zważywszy na fakt, że Eni podniosła w tym względzie ważkie argumenty, Sąd nie może automatycznie zastosować do rozpatrywanej sytuacji rozwiązania przyjętego w ww. w pkt 275 wyroku w sprawie Michelin przeciwko Komisji.

290 W drugim rzędzie należy wspomnieć o rozwoju zapoczątkowanej ww. w pkt 275 wyrokiem w sprawie Michelin przeciwko Komisji linii orzeczniczej sądów Unii w odniesieniu do domniemania rzeczywistego wywierania decydującego wpływu przez spółkę dominującą na spółkę zależną na tej tylko podstawie, że spółka dominująca jest w posiadaniu całego lub prawie całego kapitału spółki zależnej.

291 W szczególności w wyrokach z dnia 20 stycznia 2011 r. w sprawie C-90/09 P General Química i in. Przeciwko Komisji (Zb.Orz. s. I-1, pkt 104–109) i z dnia 29 września 2011 r. w sprawie C-521/09 P Elf Aquitaine przeciwko Komisji (Zb.Orz. s. I-8947, pkt 153, 167, 168) Trybunał podkreślił znaczenie zbadania podnoszonych przez ukarane przedsiębiorstwa argumentów dotyczących obalenia domniemania rzeczywistego wywierania decydującego wpływu przez spółkę dominującą na jej spółkę zależną.

292 W trzeciej kolejności należy w tym wypadku zaznaczyć, że z uwagi na fakt, iż Eni nie była adresatem decyzji w sprawie Polipropylen ani decyzji w sprawie PVC II, w postępowaniach administracyjnych prowadzących do wydania rzeczonych decyzji nie miała ona żadnej możliwości przedstawienia okoliczności, które pozwoliłyby obalić domniemanie rzeczywistego wywierania decydującego wpływu przez spółkę dominującą na jej spółkę zależną, na podstawie którego to domniemania ponad 14 lat później Komisja przyjęła w zaskarżonej decyzji, że w wypadku tej spółki miał miejsce powrót do naruszenia.

293 Prawda jest, że w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów wystosowanym w ramach postępowania zakończonego wydaniem zaskarżonej decyzji, w kontekście okoliczności obciążających, Komisja wskazała, że „przed naruszeniem lub w jego trakcie przynajmniej Eni, Shell i Total były już wcześniej lub stały się adresatami poprzednich decyzji […] dotyczących karteli” i wyjaśniła, że chodzi tu o decyzje w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II.

294 Jednakże umieszczenie tej informacji w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów nie spełnia wymogów związanych z poszanowaniem prawa do obrony dotyczących zapewnienia rzeczywistej możliwości przedstawienia dowodów umożliwiających obalenie omawianego domniemania.

295 W tym względzie należy podnieść, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału zasada poszanowania prawa do obrony, po pierwsze, wyklucza możliwość uznania za zgodną z prawem decyzji, w której Komisja nakłada na przedsiębiorstwo grzywnę w dziedzinie konkurencji, nie poinformowawszy go wcześniej o stawianych mu zarzutach, i po drugie, mając na uwadze znaczenie pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, powinno ono jednoznacznie określać osobę prawną, na którą mogą zostać nałożone grzywny, oraz powinno być skierowane do tej osoby (wyrok Trybunału z dnia 3 września 2009 r. w sprawach połączonych C-322/07 P, C-327/07 P i C-338/07 P Papierfabrik August Koehler przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7191, pkt 37, 38; ww. w pkt 282 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 57).

296 W związku z tym nie można przyjąć, że Komisja w ramach ustalania okoliczności obciążającej powrotu do naruszenia może stwierdzić, że dana spółka jest odpowiedzialna za naruszenie popełnione wcześniej, za które nie została ona ukarana w decyzji Komisji, a w postępowaniu w sprawie owego naruszenia spółka ta nie była adresatem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów. W postępowaniu prowadzącym do przyjęcia decyzji, w której zostało stwierdzone wcześniejsze naruszenie, spółka ta nie miała bowiem możliwości przedstawienia argumentów w celu podważenia faktu ewentualnego istnienia jednostki gospodarczej, którą miałaby tworzyć ona sama z innymi przedsiębiorstwami, do których została skierowana wcześniejsza decyzja (wyrok Sądu z dnia 13 lipca 2011 r. w sprawach połączonych T-144/07, od T-147/07, do T-150/07 i T-154/07 ThyssenKrupp Liften Ascenseurs i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5129, pkt 319).

297 Wniosek ten nasuwa się tym bardziej, że o ile rzeczywiście zasada proporcjonalności wymaga, by czas, jaki upłynął między danym naruszeniem a poprzednim naruszeniem reguł konkurencji, został wzięty pod uwagę przy ocenie skłonności przedsiębiorstwa do naruszania tych reguł, o tyle Trybunał miał już okazję podkreślić, że Komisja nie jest związana ewentualnym terminem przedawnienia dotyczącym stwierdzenia powrotu do naruszenia (ww. w pkt 160 wyrok w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 38; wyrok Sądu z dnia 18 czerwca 2008 r. w sprawie T-410/03 Hoechst przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-881, pkt 462) i że stwierdzenie powrotu do naruszenia może wobec tego nastąpić wiele lat po stwierdzeniu samego naruszenia, w momencie gdy dane przedsiębiorstwo nie

będzie miało możliwości zakwestionowania istnienia takiej jednostki gospodarczej, w szczególności gdy zastosowano domniemanie przypomniane w pkt 284 powyżej (ww. w pkt 296 wyrok w sprawach połączonych ThyssenKrupp Liften Ascenseurs i in. przeciwko Komisji, pkt 320).

298 Wreszcie nie można także zgodzić się z twierdzeniem, że w przypadku prawie całkowitego posiadania kapitału spółki zależnej spółka dominująca jest także adresatem ostrzeżenia skierowanego do spółki zależnej wynikającego z wcześniejszej decyzji, w której Komisja nałożyła na tę spółkę karę grzywny za naruszenie prawa konkurencji. O ile bowiem można racjonalnie uznać, że spółka dominująca rzeczywiście wiedziała o wcześniejszej decyzji skierowanej przez Komisję do jej spółki zależnej, której kapitał posiada ona prawie w całości, to jednak wiedza na ten temat nie może zastąpić braku stwierdzenia we wcześniejszej decyzji, że spółka dominująca i spółka zależna tworzą jednostkę gospodarczą, w celu przypisania spółce dominującej odpowiedzialności za wcześniejsze naruszenie i podwyższenia kwoty grzywny nakładanej na tę spółkę z powodu powrotu do naruszenia (ww. w pkt 296 wyrok w sprawach połączonych ThyssenKrupp Liften Ascenseurs i in. przeciwko Komisji, pkt 322).

299 Dlatego Sąd stoi na stanowisku, że stwierdzając powrót do naruszenia w oparciu o decyzje w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II, których Eni nie była adresatem, oraz przypisując wstecznie spółce Eni odpowiedzialność za naruszenia popełnione przez spółki Anic i EniChem, Komisja naruszyła prawo spółki Eni do obrony.

300 Wniosek ten nie może zostać podważony innymi argumentami Komisji.

301 Komisja powołuje się na wyroki Sądu z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie T-53/03 BPB przeciwko Komisji (Zb.Orz. s. II-1333, pkt 368, 389) i z dnia 30 września 2009 r. w sprawie T-161/05 Hoechst przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3555, pkt 147). W wyrokach tych sąd Unii potwierdził możliwość uwzględnienia okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia w odniesieniu do naruszeń popełnionych bezpośrednio przez różne spółki zależne tej samej spółki dominującej.

302 W tym względzie wystarczy wspomnieć, że we wskazanych przez Komisję wyrokach Sąd nie zbadał pod kątem przestrzegania prawa do obrony, czy Komisja mogła zgodnie z prawem przypisać spółce dominującej ze skutkiem wstecznym odpowiedzialność za naruszenie popełnione przez spółkę zależną ukaraną we wcześniejszej decyzji. Dlatego wyroki te nie mogą wpłynąć na analizę rozpatrywanego zarzutu.

303 To samo tyczy się wyroku Sądu z dnia 27 września 2012 r. w sprawie T-343/06 Shell Petroleum i in. przeciwko Komisji.

304 W postępowaniu, w którym zapadł ww. w pkt 303 wyrok w sprawie Shell Petroleum i in. przeciwko Komisji strona skarżąca podniosła po raz pierwszy na rozprawie, że Komisja naruszyła jej prawo do obrony, gdyż nie umożliwiła jej obalenia domniemania rzeczywistego wywierania przez spółki dominujące decydującego wpływu na ich spółki zależne ukarane za dwa wcześniejsze naruszenia, które zostały wzięte pod uwagę w celu stwierdzenia powrotu do naruszenia.

305 Sąd nie zbadał jednak tego zarzutu co do istoty, ale odrzucił go jako niedopuszczalny, na podstawie art. 44 ust. 1 lit. c) i art. 48 ust. 2 regulaminu postępowania, ze względu na to, że został on podniesiony zbyt późno.

306 Dlatego ww. w pkt 303 wyrok w sprawie Shell Petroleum i in. przeciwko Komisji także nie stoi na przeszkodzie rozstrzygnięciu zawartemu w pkt 299 powyżej.

307 Wobec powyższego należy uwzględnić zarzut czwarty i zmienić zaskarżoną decyzję, bez konieczności badania pozostałych zastrzeżeń skarżącej podniesionych w ramach tego zarzutu.

308 Konsekwencje, jakie należy wyciągnąć ze stwierdzonej w pkt 299 powyżej niezgodności z prawem, zostaną zbadane w pkt 309 i nast. poniżej.

W przedmiocie wykonania nieograniczonego prawa orzekania oraz ustalenia ostatecznej kwoty grzywny

309 Według motywu 662 zaskarżonej decyzji kwota podstawowa grzywny, jaka miała zostać nałożona na spółkę Eni, została ustalona na 13 000 000 EUR.

310 Jak stanowi motyw 680 zaskarżonej decyzji, Komisja podwyższyła kwotę podstawową grzywny o 60% ze względu na powrót do naruszenia, w efekcie czego owa kwota podstawowa wyniosła 20 800 000 EUR.

311 Następnie, w motywie 713 zaskarżonej decyzji, Komisja wyjaśniła, że dla uzyskania efektu odstraszenia, ze względu na rozmiar spółki Eni, na podstawie pkt 30 wytycznych z 2006 r. kwota podstawowa grzywny powinna zostać dodatkowo zwiększona poprzez zastosowanie współczynnika 1,4. Po tym dostosowaniu Komisja uzyskała więc kwotę podstawową wynoszącą 29 120 000 EUR. Kwota ta odpowiada grzywie, która została nałożona na spółkę Eni w zaskarżonej decyzji.

312 Zważywszy na wniosek, do jakiego doszedł Sąd po zbadaniu zarzutu czwartego (zob. pkt 307 i 308 powyżej), należy ponownie obliczyć kwotę grzywny, biorąc pod uwagę kwotę podstawową wynoszącą 13 000 000 EUR, bez jej podwyższania o 60% ze względu na powrót do naruszenia.

313 Ponieważ pozostałe elementy obliczenia kwoty grzywny pozostają niezmienione, kwotę grzywny nałożonej na spółkę Eni należy ustalić na 18 200 000 EUR.

314 Sąd uznaje – w wykonaniu nieograniczonego prawa do orzekania – że ustalona w ten sposób kwota grzywny jest odpowiednia ze względu na wagę oraz czas trwania popełnionego przez skarżącą naruszenia.

W przedmiocie kosztów

315 Zgodnie z art. 87 § 3 regulaminu postępowania przed Sądem w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań każdej ze stron Sąd może postanowić, że koszty zostaną rozdzielone albo że każda ze stron pokryje własne koszty.

316 W niniejszej sprawie zarzuty zmierzające do zakwestionowania uczestnictwa spółki Eni w kartelu zostały oddalone. Sąd uwzględnił tylko jeden z dziesięciu podniesionych przez skarżącą zarzutów, wobec czego nałożona na nią grzywna została obniżona o 37,5%. W związku z tym słuszna ocena okoliczności sprawy wymaga, aby skarżąca pokryła połowę własnych kosztów oraz połowę kosztów poniesionych przez Komisję. Komisja pokryje połowę własnych kosztów oraz połowę kosztów poniesionych przez skarżącą.

Z powyższych względów

SĄD (trzecia izba)

orzeka, co następuje:

1) Kwota grzywny nałożonej na spółkę Eni SpA w art. 2 decyzji Komisji C(2008) 5476 wersja ostateczna z dnia 1 października 2008 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 [WE] oraz w art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/C.39181 – Woski do świec) zostaje ustalona na 18 200 000 EUR.

2) W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.

3) Komisja Europejska pokryje połowę własnych kosztów oraz połowę kosztów poniesionych przez spółkę Eni. Spółka Eni pokryje połowę własnych kosztów oraz połowę kosztów poniesionych przez Komisję.

Czúcz Labucka Gratsias

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 12 grudnia 2014 r.

Podpisy

Spis treści

Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu 2

1. Postępowanie administracyjne i przyjęcie zaskarżonej decyzji 2

2. W przedmiocie grupy Eni 4

Postępowanie i żądania stron 5

Co do prawa 5

1. W przedmiocie zarzutów pierwszego i drugiego, dotyczących uczestnictwa skarżącej w kartelu i opartych na naruszeniu art. 81 WE 6

W przedmiocie pojęcia porozumienia i uzgodnionej praktyki 6

W przedmiocie zasad oceny dowodów 7

W przedmiocie zamieszczonego w zaskarżonej decyzji opisu zasadniczej części naruszenia 10

W przedmiocie uczestnictwa spółki Eni w kartelu ze względu na jej obecność na spotkaniu technicznym w dniach 30 i 31 października 1997 r. 13

Ocena dowodów 13

W przedmiocie obecności spółki Eni na spotkaniu technicznym w dniach 30 i 31 października 1997 r. oraz kwestii zdystansowania się od tego spotkania 14

Wniosek o uczestnictwie skarżącej w kartelu w dniach 30 i 31 października 1997 r. 16

W przedmiocie uczestnictwa spółki Eni w naruszeniu w okresie od 21 lutego 2002 r. do 28 kwietnia 2005 r. 17

W przedmiocie uczestnictwa spółki Eni w porozumieniu lub uzgodnionej praktyce w zakresie ustalania cen wosków parafinowych 17

– Ocena dowodów 17

– W przedmiocie obecności spółki Eni na spotkaniach antykonkurencyjnych oraz braku zdystansowania się od ich treści 19

– W przedmiocie domniemanego braku zainteresowania skarżącej uczestnictwem w porozumieniach lub uzgodnionych praktykach w zakresie ustalania cen wosków parafinowych 20

– W przedmiocie przedstawionego przez skarżącą wyjaśnienia alternatywnego 21

– W przedmiocie domniemanego braku zgodności woli 22

– W przedmiocie domniemanego braku uczestnictwa w uzgodnionych praktykach 24

W przedmiocie braku uczestnictwa spółki Eni w porozumieniu lub uzgodnionych praktykach w zakresie wymiany informacji 25

2. W przedmiocie zarzutów podniesionych w odniesieniu do obliczenia kwoty nałożonej na skarżącą grzywny 27

W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na błędnym ustaleniu wynoszącego 17% współczynnika ze względu na wagę naruszenia oraz dodatkowej kwoty zwanej „opłatą za wejście” 27

W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na błędnym braku uwzględnienia jako okoliczności łagodzącej marginalnej roli spółki Eni w kartelu oraz braku stosowania porozumień w przedmiocie cen 31

W przedmiocie biernej lub marginalnej roli spółki Eni w kartelu 32

– W przedmiocie zasadności zaskarżonej decyzji 32

– W przedmiocie uzasadnienia zaskarżonej decyzji 36

W przedmiocie braku stosowania przez spółkę Eni porozumień w zakresie ustalania cen 37

– W przedmiocie zasadności zaskarżonej decyzji 37

– W przedmiocie uzasadnienia zaskarżonej decyzji 39

W przedmiocie zarzutu szóstego, opartego na błędnym braku uwzględnienia jako okoliczności łagodzącej zaniedbania spółki Eni 40

W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na błędnym uwzględnieniu okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia 41

W przedmiocie wykonania nieograniczonego prawa orzekania oraz ustalenia ostatecznej kwoty grzywny. 46

W przedmiocie kosztów 46